

Cura

Kristendemokratisk ide & debat

Nr. 3 - oktober 2002

- Side 3: Om Cura
v. redaktionen
- Side 4: Spindoktorer
v. Jonas Norgaard Mortensen
- Side 10: Etik og samfundsdebat
v. Peter Ørstrøm
- Side 21: Kristendemokratiets relevans
v. Michael Hedelund
- Side 29: Religion og Politik i Aquinas optik
- Pittelkow på usikker grund
v. Bruno Langdahl
- Side 33: En u-moderne forfatter
- om Umberto Eco
v. Jan Nilsson
- Side 39: Hvis du vil vide mere

Cura

Cura udkommer som et gratis webmagasin (webzine) i PDF-format. Ønsker man at modtage bladet kan man oprette abonnement og downloade bladet på www.cura.kfu.dk.

- **Udgives af**

Kristeligt Folkepartis Ungdom
- Danmark Unge Kristendemokrater

- **Redaktion**

Jesper Møberg-Poulsen
Jakob Norgaard Mortensen
Michael Hedelund
Jan Nilsson
Jonas Norgaard Mortensen (ansh.)

- **DTP & grafik**

Værdidrengene

- **ISSN**

Udskriftsudgave: 1602-1460
Onlineudgave: 1602-2238

- **Ekspedition & evt. henvendelse**

Kristeligt Folkepartis Ungdom
Att.: *Cura*
Allégade 24B
2000 Frederiksberg
Tlf. 3327 7800
E-mail: kfu@kfu.dk
www.cura.kfu.dk

- **Udkommer**

Næste gang: december 2002 / januar 2003.

- **Rettigheder**

Artikler i *Cura* må gerne citeres, når blot det sker indenfor citatreglerne, og når det sker med tydelig angivelse af *Cura* som kilde.
Erhvervsmæssig affotografering af *Cura's* tekst, billeder og andre illustrationer er ikke tilladt.

Om Cura

Velkommen

Tredje nummer af magasinet *Cura* er på gaden. Magasinet artikler forholder sig på forskellig vis til samfundets og demokratiets værdier. Hvilke værdier skal være grundlæggende for en frugtbar politisk debat, hvilke værdier er etisk forsvarlige, hvilke værdier kan forny samfundsudviklingen og hvor kan vi finde værdierne? I historien, i kristendommen eller i mennesket? Det er spørgsmål som disse forfatterne fokuserer på og fordyber sig i.

Titlen på dette kristendemokratiske magasin hedder en smule kryptisk "Cura". Ordet dækker dog over noget af det mest fundamentale i kristendemokratiet, nemlig respekten og omsorgen for det enkelte menneske, naturen og alt, hvad der ellers er til. „Cura“ er latin og betyder omsorg og dækker over tre forskellige aspekter heraf: For det første at holde af eller at værdsætte. For det andet at bekymre sig om eller at være optaget af. Og for det tredje at drage omsorg for eller at hjælpe i praktisk forstand.

Begrebet „Cura“ er således svært at oversætte til dansk. Det går lidt nemmere på engelsk, hvor ordet „to care“ dækker nogle af de samme aspekter og i øvrigt er afledt af det latinske ord. På engelsk kan man sige „I do care“, d.v.s. jeg er optaget af dette eller hint, fordi det betyder noget for mig. Man kan også sige „I take care“, d.v.s. jeg drager omsorg for dette eller hint på en konkret og praktisk måde. Det gamle danske ord „at kere sig“ dækker over det samme og kommer også af det latinske „Cura“.

Det kristendemokratiske menneskesyn og verdensbillede starter med en anerkendelse af det værendes værdi: Det enkelte menneskes uendelige værdi og naturens værdi. Ud af denne anerkendelse udspringer en etik, der fordrer omsorg for alle mennesker og for naturen. At noget har værdi og er betydningsfuld kræver, at der drages omsorg for dette. Hvordan sikrer vi det enkelte menneske et værdigt liv? Og hvordan respekterer vi naturens værdi? Disse er spørgsmål, som driver den kristendemokratiske ideologi - fordi tanken om værdighed kræver engagement og aldrig accepterer lige-gyldighed. Sagt på engelsk: „We do care“ og „we take care“. Alt dette er indeholdt i ordet „Cura“.

Med magasinet *Cura* ønsker vi at skabe et rum for videreudviklingen af og debatten om den kristendemokratiske ideologi og dennes betydning både internationalt og ikke mindst i en dansk sammenhæng. Bidragene veksler mellem mere principielle emner, aktuelle temaer fra det konkrete politiske arbejde samt præsentation af strømninger inden for den politiske tænkning bredt forstået, der forhåbentlig vil være en inspiration til den kristendemokratiske ideologi.

God læselyst

Spindoktorer

Af Jonas Norgaard Mortensen

Artiklen gennemgår først og fremmest hvordan og hvorledes det 'nye' fænomen spindoktorer er kommet til og fungerer i dagens politiske system. Herefter lanceres en kritik af spindoktorernes betydning for det politiske systems legitimitet og demokratiet generelt. Slutteligt anfører artiklens forfatter nødvendigheden af et sæt fælles spilleregler der skal modvirke spindoktorernes forarmning af demokratiet.

En spindoktor er en medierådgiver, som forstår sig på, hvorledes pressen fungerer, og hvordan nyhedsstrømmen kontrolleres igennem de forskellige medier. Fænomenet er hovedsageligt udbredt i USA og Storbritannien, men det vinder hastig udbredelse i hele den vestlige verden. I Danmark er fænomenet blevet neddyppet af gamle journalister og historisk bevidste debattører, som kan huske, at også Staunings politik og slaget på fælleden var præget af mediebevågenhed og kontrol.

Ikke desto mindre er der sket noget nyt. Det er nyt, at de politiske partier er så fokuserede på medievirkeligheden, at der er blevet udviklet endda meget sofistikerede værktøjer, så som segmentering, fokusgrupper, medieanalyser og såkaldt "Rapid Respons Units" og "Priming", til at kontrollere denne medievirkelighed.¹ Flere danske politikere og medierådgivere har været på studietur i USA og England eller haft besøg af kommunikationseksperter fra udlandet (Jyllands Posten, 21.01.2001).

Professionelle medieeksperter har aldrig været så styrende og dagsordenssættende, som vi ser i dag.

Hvorfor og hvordan spindoktor

Antologien *Exit Nyrup - tværsnit af folketingsvalget 2001* konkluderer, at tidens nye krav til forenklede budskaber kræver moderne valgstrategi. Ifølge bogen tabte socialdemokratiet folketingsvalget i 2001, fordi „de socialdemokratiske toppolitikere var langt mindre professionelle i omgangen med medierne end modparten“. De mediekyndige skribenter, som bidrager til antologien, og derfor selvfølgelig også har en klar forforståelse (og interesse) i emnet, hvilket maner til kritisk læsning, mener, at ingen partier vil kunne vinde et valg i fremtiden uden en stærk strategi, der i høj grad baseres på medierådgivere. Erik Skov Pedersen,

*Litteraturen om
fænomenet*

cand.polit. og kommunikationsrådgiver, skriver i antologien, at det ikke længere drejer sig om „at have ret, men at få ret“. Ifølge Pedersen vil partierne blive stadig mere strømlinede af spindoktorer og kommunikationsrådgivere.

To andre bøger om spindoktorer tegner et tilsvarende billede af den professionaliserede politiske kommunikation. Rasmus Jønsson m.fl. behandler emnet med en faglig distanceret pragmatisme i *Professionaliseringen af den politiske kommunikation*, mens Klaus Kjoller nærmest annoncerer spindoktorernes verdensherredømme i *Spindoktor*.

Spindoktorerne har fået og får en stadig mere central rolle i politisk kommunikation. Hvor stor rollen reelt er blevet er svært at afdække ved analyser, da partierne helst fortier eller nedtoner betydningen. Spindoktorer er specialister i iscenesættelse og bruger da også disse evner flittigt til at iscenesætte dem selv. Derfor skyldes den megen snak om fænomenet sandsynligvis også, at den passer godt til spindoktorers skamløse selvpromovering og samtidig tillægger medier og journalister smigrende betydning i det politiske liv. Men ikke desto mindre er der sket noget nyt og dette nye er værd at holde øje med.

Ifølge Olle Svennings bog *De socialdemokratiske partier i Europa - de nye liberale* er spindoktorer, analytikere og en lille elite rykket ind i partier på bekostning af fagbevægelsen og et trægt partiapparat. Tendensen er i tråd med Lars Billes analyser i *Partier i forandring*. Ifølge Bille betyder det en stigende professionalisering, medlemsorganisationernes funktions- og betydningstab, en af-ideologisering og kapitalintensivering. Partiernes selvforståelse, liv og fokus er flyttet fra de eksterne samfundsgrupperinger og samfunds interesser og fordelinger mod den interne politiske verden som professionel profession.

Lars Bille

Peter Johannes Schjødt revser i bogen *Kritik af den politiske optimisme* politikerne, som „står i kø for at sige, at de ikke tror på ideologi, men at det drejer sig om at få forretningen til at køre. Det er nærmest ligegyldigt, hvem der sidder på magten - politik handler ikke længere om lange og konfliktfyldte kampe for at nå et mål, men om noget så kedeligt som forvaltning, administration og oplevelse. Fremtiden må igen blive et politisk projekt“, siger Schjødt manende.

Peter Johannes Schjødt

Udviklingen rejser nogle fundamentale spørgsmål til den politiske proces og debat, for hvis den politiske virkelighed kan i-tale-sættes og i-scene-sættes af spindoktorer, hvordan harmonerer den politiske virkelighed, som borgerne oplever og forholder sig til, så med den „rigtige virkelighed“. Er der nogen sammenhæng, eller er det kun når det passer ind i spindoktorernes analyser og mediestrategi? Kan udviklingen ende med i skræmmende grad at ligne Howard Kurtzs konklusion i bogen *Spin Cycle - Inside the Clinton Propaganda Machine*: „... der er ikke på nogen måde grund til at tro på, hvad man kan læse i aviser eller ser

Howard Kurtz og den politiske virkelighed

på tv. Nyheden og mediesandhed opstår i spillet mellem medierådgivere og journalister snarere end mellem begivenhed og befolkning“?

Howard Kurtzs scenario kan kun realiseres, hvis medierne spiller med eller ukritisk lader sig manipulere. Traditionelt har idebetonede medier, ejet af fonde, gjort en dyd ud af deres kritiske fokus på, forholden sig til og formidling af den politiske verden. De har været ”folkets vogtere” over for politiske system, men man kan frygte at mediernes stigende kommercialisering forarmer journalistikken i jagten på læsere (læs kapitalafkast), og derfor flytter fokus fra sagen, sammenhængen og konsekvenserne og hen på personer, sensationer og begivenheder.

Ritt Bjerregaard

Ritt Bjerregaard beskriver denne udvikling i en kronik i Weekend Avisen den 1. marts 2001, som ”... den uskik, der har udviklet sig i Christiansborg-journalistikken, nemlig at forsømme sagerne til fordel for rollen som Den lille Spindoktor. Journalisterne er blevet trætte af at være journalister. De løber rundt i gangene på Christiansborg og skriver ligesom deres kolleger ved Billed-bladet og Se & Hør om de kendte og de kongelige ... De vil hellere være politikere end journalister. Så de forsøger at kaste deres bidrag ind i den politiske proces i stedet for at forholde sig til de politiske sager. ... vi savner en journalistik, der beskæftiger sig med den politiske substans.”

Kritik af spindoktorer

*Erving Goffman og
indtryks-styring*

Når politik bliver i-scene-sat eller i-tale-sat efter en nøje gennemtænkt strategi, kan man frygte, at den politiske verden reduceres til et stykke scenografisk skuespil. Den canadiske sociolog Erving Goffman belyser i sine studier af symbolsk interaktion, hvordan mennesker med uendeligt raffinerede midler prøver at opretholde et konstrueret selvbillede overfor andre. Indtryks-styring dvs. en styring af det billede, vi ønsker andre får af os, er et af hovedbegreberne hos Goffman. I denne dramaturgiske model har mennesker (og partier) en scene (front stage) og en bagscene (back stage). Hos partier (og mennesker) vil der altid uundgåeligt være en forskel mellem det fremstillede og det skjulte, men hvor stor modsætning må der være for at demokratiet fortsat kan opretholde en demokratisk debat? I den karikerede „spin-war“ forsøger partierne bevidst ved hjælp af spindoktorer, at skabe en scenografisk politisk forestilling, hvor mediernes fokus ledes væk fra sagen, sammenhængen og konsekvenserne og hen på personer, sensationer og begivenheder.

*Jürgen Habermas og
de formelle krav*

En levende og sund politiske debat skal ifølge den tyske tænker Jürgen Habermas efterleve nogle formelle krav. De politiske talehandlinger, konstaterer

(om, hvad der er), regulativer (om, hvordan man bør handle) og ekspressiver (om, hvad man oplever), skal modsvares af tre typer rationel begrundet gyldighed: sandhed, (moralsk) rigtighed og sandfærdighed (oprigtighed). Disse sproglige krav kan i den politiske debat bruges til at opstille fire gyldighedskrav om: forståelighed, sandhed, retfærdighed og ærlighed. Et politisk udsagn skal altså både være forståeligt, sandt, retfærdigt og ærligt.

I en politisk debat styret af spindoktorer er der ofte forståelighed, men hvordan står det til med de andre gyldighedskrav? Lidt karikeret: 1. Der er ingen sandhed, for taleren har ikke til hensigt at meddele et indhold der er sandt, dvs. gengive tingene som de er. Tværtimod er det en faglig dyd, at i-scene-sætte og i-tale-sætte tingene så det undgås at fremstille tingene som de er. Man fordrejer sandheden. 2. Der er ingen ærlighed, for taleren behøver ikke i virkeligheden at have den holdning, han giver udtryk for, han skal ikke være helt ærlig og oprigtig i sine udtryk. Holdning er underordnet hensynet til „frontstage“ og „publikums“ krav. 3. Endelig vælger taleren ikke altid retfærdige udsagn (normativt rigtige ytringer), dvs. udsagn som bygger på etisk ansvarlige forudsætninger.

Der er altså en voldsom modsætning mellem Habermas krav til en politisk debat og så præmisserne for spindoktorernes arbejde. Habermas opstiller disse gyldighedskrav for at muliggøre en fornuftig og forståelig samtalsituation mellem en ”taler” og en ”hører” - mellem eksempelvis en landspolitiker og en borger. Samtaleparterne skal opnå gensidig forståelse, anerkendelse og konsensus. Men uden sandhed får „hørerens“ ikke del i talerens viden, uden rigtighed mister „taleren“ sin troværdighed, således at høreren ikke tror på og har tillid til det, „taleren“ siger, og uden ærlighed mister samtalsituationen sit fælles moralske fundament.

Ifølge Habermas kan den enkelte politiker eller det enkelte partimedlem godt stræbe efter at nå egne (politiske) mål, men kun på den betingelse at de involverede parter har fælles situationsforståelse, således at de kan afstemme deres handlingsplaner i forhold til hinanden. Det er derfor vigtigt at indgå frit og åbent i kommunikation med andre og søge gensidig forståelse og indforståethed med de involverede parter, når man går ind i drøftelser og diskussioner.

Hvis vi ikke mener hvad vi siger, nedbryder vi nemlig fordringen om, at det sagte er sandt eller rigtigt eller oprigtigt. Hvis vi ikke siger hvad vi ved, men fortrænger sandheden, er en forståelsesorienteret og ærlig kommunikation umulig. Der bliver således en verden til forskel mellem den mediebårede landspolitiske debat og medborgernes debat, og mellem borgenes liv og forståelse og det „medie“ politikerne giver udtryk for.

Jo Moore sagen

Problemet med spindoktorerne kan eksemplificeres med den engelske spindoktor Jo Moore. Moore var ansat som spindoktor for den engelske trafikminister Stephen Byers. Hun blev berømt - eller rettere berygtet - da hun den 11. september rundsendte en e-mail til sine kollegaer, der på det tidspunkt sad klistret til TV-skærmene for at følge terrorangrebene på USA. Mens Pentagon stod i brand, og World Trade Center sank i jorden, gjorde Jo Moore sine kolleger opmærksom på, at dette var en optimal mulighed for at „begrave“ politisk ubekvemme informationer, fordi pressen jo ville have andet at tænke på. Historien slap ud til pressen og Moore gav offentligt en uforbeholden undskyldning. Men i februar i år gjorde Moore det så igen; over for sine kollegaer påpegede hun, at prinsesse Margarets bisættelse ville være en kærkommen lejlighed til at lempe ubehagelige informationer ud til pressen. I trafikministeriet drejede det sig konkret om de seneste trafiktal for jernbanerne, der har været ramt af en bølge af strejker med deraf følgende forsinkelser og aflysninger, og sammen med det skrantende sygehusvæsen i dag udgør Labour-regeringens største indenrigspolitiske problemer. Moore er i dag fyret (Jyllands Posten, 16. februar 2002).

Meningsstab, social opløsning og identitetstab

En sådan forarmet indstilling til den politiske verden, som ses i eksemplet med Jo Moore, ødelægger samfundets demokratiske fællesskab, og der vil opstå problemer. Uden sandhed vil konstative udsagn (om, hvad der er) forfalde fra mening til *meningsstab*, uden rigtighed vil regulative udsagn (om, hvordan man bør handle) forfalde fra solidaritet til *social opløsning* og uden sandfærdighed vil ekspressive udsagn (om, hvad man oplever) forfalde fra identitetsstyrke til *identitetstab*.

Tilskuerdemokrati og demokratigabet

Denne forklaring understøttes af megen demokrati-forskning. Torben Bech Dyrberg (1998) ser f.eks. Dansk Folkeparti som en national-populistisk reaktion på et elitedemokrati. Nogle borgere har ifølge Dyrberg mistet tiltroen og identifikationen med den politiske verden. Blandt de forhold, som karakteriserer denne gruppe, er, at de føler afmagt overfor det politiske system. Denne afmagtsfølelse, som i en samfundsudvikling præget af globalisering og stigende kompleksitet kan tænkes at blive forstærket, vil i følge Lars Torpe (1999) vokse og bidrage til at udvikle et "tilskuerdemokrati".

Niels Thomsen

Der er i litteraturen opbakning til teorien i forskellige varianter. Niels Thomsen (1992) beskriver det politiske rodnet som "svækket" og peger på en stigende "informationskløft", som en "skyggeside" af de elektroniske mediers

Jørgen Goul Andersen

fremtrængen. Jørgen Goul Andersen (1999) peger på den baggrund på faren for, at forbindelsen mellem den politiske meningsdannelse på elite- og masseniveau

svækkes. Ugebrevet Mandag Morgen bruger i et jubilæumsskrift betegnelsen "demokratigabet" om tilsvarende tendenser (Mandag Morgen, 1999).

Når systemverdenen undertrykker livsverdenen i politik, forarmes og ensrettes den politiske debat, og når systemverdenens afkobles fra livsverdenen (fra det politiske rodnet), afkobles mennesker også fra politisk deltagelse og debatter. Forbindelsen mellem den politiske meningsdannelse på elite- og masseniveau svækkes. Mennesker som ønsker at gøre sig gældende i politik, må underlægge sig systemverdenes spilleregler og dermed tilsidesætte deres egen livsverden. Der sker en indre kolonisering af det politiske menneske, en amputation af politikerne, politikken og samtalen.

*Frigørelsen fra
spindoktorer via
spilleregler*

Den demokratiske debat kan kun virke frigørende, hvis den foregår sprogligt etisk og følger nogle fælles spilleregler. Partierne skal selvfølgelig gennemtænke deres budskaber og formå at profilere deres ideologi, politik og mærkesager på en dygtig og appellerende måde, men det må aldrig blive usandt, manipulerende eller vildledende. Med spindoktorer fungerer den politiske verden og debat ud fra et forkvaklet grundlag, som afkobler den fra medborgernes liv og forståelses. Kan der, hvis ikke vi passer på, danne sig en politisk kommunikations-elite af spindoktorer, som bliver udstyret med så megen magt, at det underminerer selve forudsætningen for et levende demokrati?

Spindoktorer styrer øjensynligt i stigende grad demokratiet, som med Hal Kochs ord burde være „samtalen (dialogen), og den gensidige forståelse og respekt“, men som kan ende med at blive en maskerade.

Noter

¹ „Rapid Respons Units“ overvåger og forsøger at kontrollere mediestrømmen døgnet 24 timer. Gruppen gennemgår alt hvad der sker i medielandskabet og reagerer øjeblikkeligt på al kritik eller fejlagtig oplysninger, der går imod strategien. „Priming“ er et nyt medieredskab. Det betyder, at medierådgivere grunder (eng. primer) mediernes overflade med et tema, der kan sikre sejren.

Om Jonas Norgaard Mortensen

Stud.scient.pol., tidl. Landssekretær for Kristeligt Folkepartis Ungdom, Styrelsesmedlem i Dansk Ungdoms Fællesråd.

Bibliografi

- Andersen, Jørgen Goul (1999). *Folket og eliterne. Om meningsdannelse på masse- og eliteniveau*, i "Den demokratiske udfordring", København: Hans Reitzels Forlag.
- Bille, Lars (1997). *Partier i forandring*, Odense: Odense Universitetsforlag.
- Dyrberg, Torben Bech (1998). *Racisme som en nationalstats-populistisk reaktion på elitedemokrati*, indlæg på konference "Ideologi og ideologikritik idag", d. 15/5-98".
- Goffman, Erving (1992). *Vore rollespil i hverdagen*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Habermas, Jürgen (1981). *Teorier om samfund og sprog*, Kbh.: Gyldendals Sprogbiotek.
- Habermas, Jürgen (1986). *Det Moderne - en bog om Jürgen Habermas*, Århus: Modtryk.
- Habermas, Jürgen (1996). *Diskursetik*, København: Det lille Forlag.
- Habermas, Jürgen (1999). *Kraften i de bedre argumenter*, Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Jønsson, Rasmus m.fl. (2001). *Professionaliseringen af den politiske kommunikation*, Kolding: Forlaget Labcom litteratur. Bogen er udgivet på baggrund af Labcom's konference om politisk kommunikation den 4. april 2001.
- Kjøller, Klaus (2001). *Spindoktor*, København: Forlaget Aschehoug.

Etik og samfundsdebat

Af Peter Ørstrøm

Artiklen fokuserer først på hvorfor etik igen er kommet på dagsordenen og gennemgår herefter de forskellige aspekter man kan forholde sig til ved et givent etisk spørgsmål. Derefter gennemgås med udgangspunkt i aktuelle etiske spørgsmål hvilke etiske tilgange der fokuserer på hvilke aspekter. Slutteligt præsenteres argumentation for hvorfor Etiske Råd har en af de bedre tilgange til den etiske debat i samfundet.

Etik & Moral

Etik er blevet et modeord. Det gælder derimod ikke ordet 'moral'. Ingen ville i dagens Danmark drømme om at oprette 'Det Moralske Råd', og gjorde man det alligevel, ville kun meget få ønske at være medlemmer af rådet. Derimod har mange med stor glæde deltaget i 'Det Etiske Råd'. Betydningsforskellen mellem 'etik' og 'moral' er sådan set overraskende, for de to ord betyder oprindeligt det samme, nemlig 'sædelære' dvs. læren om hvorledes man bør handle. Blot stammer 'etik' fra græsk, mens vi har ordet 'moral' fra latin. Det er da også klart fra dagligdagens sprogbrug, at både etik og moral drejer sig om bedømmelser af menneskers adfærd over for hinanden. Hvordan bør man handle, og hvordan bør man ikke handle? Hvis man alligevel skelner mellem etik og moral, kan man sige, at etik drejer sig om de mere filosofiske og principielle problemer, mens moral drejer sig om praktiske og konkrete spørgsmål. Ofte relateres moral til bestemte grupperes praksis, mens etik angår det systematiske og overordnede plan. 'Moral' vil således blive brugt om den enkeltes handlinger eller evt. om stillingtagen og holdninger til rigtigt og forkert i bestemte grupper (forretningsmoral, sportsmoral etc.). Hvis man accepterer den sprogbrug kan man sige, at etikken beskæftiger sig med diskussionen mellem samfundets forskellige grupper, som hver for sig har sine interne moralske vurderinger baseret på gruppens (ofte udtalte) værdisystem. Således forstået bliver etik afgørende for ethvert samfund, idet et samfund uden en stærk etisk diskussion mellem samfundets grupper næppe kan bestå i længden. Dermed står det klart, at samfundsdebatten om etik politisk set er uhyre betydningsfuld.

Etik på dagsordenen

Men hvorfor bliver de etiske problemer netop i disse år sat på dagsordenen overalt? Der er to iøjnefaldende grunde til det. For det første er etikken i vor generation for alvor blevet efterspurgt, fordi der ikke længere er almindelig enighed om svarene på de fundamentale etiske spørgsmål, således som der var

tidligere, hvor vort samfund éntydigt byggede på en kristen opfattelse. Nu er vore samfund i Vesten - og især i Nord-Europa - stærkt sækulariserede. Dermed har vi ikke længere et fælles kristent grundlag for stillingtagen i etiske spørgsmål. Det betyder naturligvis langt fra, at den kristne etiks rolle er udspillet, men blot at den i vor generation må sammenholdes med andre tænkelige fundamenter for etisk stillingtagen. For det andet skyldes den stærkt forøgede interesse for etiske spørgsmål, at flere moderne teknologier samt den øgede forståelse for miljømæssige sammenhænge har skabt helt nye typer af etiske problemer både inden for privatsfæren og inden for arbejdslivet. Det gælder i særlig grad i relation til teknologier inden for biokemi og medicin samt i relation til informationsteknologierne.

Aktuelle etiske spørgsmål

Bioetik

Det er let at give eksempler på aktuelle etiske problemer, som er dukket op sammen med de nyere teknologier. Man kan for det første tænke på de etiske problemer vedrørende de bio-medicinske teknologier. Det gælder spørgsmål som: Skal man kunne fravælge og/eller tilvælge egenskaber for det barn, som man ønsker sig? Er det i orden at skabe menneskeligt liv til forsknings- eller behandlingsformål? Skal man kunne skabe fosteranlæg ved kloning? Ville det være etisk i orden at udvikle en kunstig livmoder? Bør man kunne ændre menneskers gener (gen-terapi)? Bør man have lov til at flytte gener fra dyr eller planter af én art til en anden? Bør en virksomhed kunne tage patent på et gen? Bør en arbejdsgiver kunne forlange arvelighedsoplysninger ('DNA-kort') fra ansatte eller som betingelse for nyansættelse?

IT-etik

Også i forbindelse med en række andre teknologiske felter er der påtrængende etiske spørgsmål. Eksempelvis giver informationsteknologierne anledning til spørgsmål som: Hvilke 'menneskelige' opgaver bør man kunne overlade til datamaskiner (eller andre maskiner)? Hvilke oplysninger om menneskers adfærd mv. bør kunne indsamles, lagres, distribueres (f.eks. på internettet)? Bør en arbejdsgiver kunne video-overvåge den ansattes arbejde hele tiden? Hvordan bør man forholde sig til mulighederne for telearbejde (arbejde fra hjemmet v.h.a. datateknologi)?

De 3 aspekter ved etiske spørgsmål

I forbindelse med diskussionen om etiske spørgsmål som de nævnte, er det vigtigt at skelne skarpt mellem 3 forskellige aspekter:

- hvad, man kan gøre ('det tekniske/praktiske spørgsmål')
- hvad, man må gøre ('det juridiske spørgsmål')
- hvad, man bør gøre ('det etiske spørgsmål')

Debatten om etiske spørgsmål kan organiseres og stimuleres på mange måder. Herhjemme har man ligesom i mange andre lande oprettet et etisk råd til specielt at arbejde med debat om etik på det sundhedsmæssige område. I rådets debat indgår alle tre aspekter. Ofte er udgangspunktet nye medicinske teknikker (eller teknologier), som naturligvis må beskrives og forstås i så mange detaljer, at den meningsfuldt kan diskuteres. Hertil kommer spørgsmål om den juridiske regulering af brugen af denne og lignende teknikker. På den baggrund kan man gå i gang med den etiske debat, som det naturligvis primært drejer sig om. Hovedspørgsmålet bliver så: Hvordan bør vi som samfund forholde os til den teknik eller behandlingsform mm., som det drejer sig om? Det Etiske Råd skal ikke producere forslag til egentlig lovgivning, men skal levere etisk tænkning, som ville kunne danne grundlag for Folketingets videre arbejde. For at opnå det må man i rådet skelne mellem den enkeltes personlige, moralske vurdering og de etiske anbefalinger til Folketinget og regeringen. Det kom bl.a. frem i redegørelsen om sæddonation fra juni 2002, hvori nogle af os i rådet pegede på, at vi fandt sæddonation utilrådeligt og parforholdsfremmed, men at vi alligevel ikke ville foreslå et forbud, fordi der her var tale om en personlig, moralsk vurdering, der ligger på samme plan som f.eks. vurderingen af utroskab. På den anden side er det klart, at denne skelnen mellem vurderingerne på det private, moralske plan og det overordnede etiske plan slet ikke er uproblematisk. Det er ikke altid oplagt, på hvilket plan de konkrete bedømmelser hører til.

Forskellige slags etik

Det er efterhånden blevet helt almindeligt at skelne mellem tre forskellige slags etik: deskriptiv etik, meta-etik og normativ etik. De beskrevne spørgsmål kan alle belyses med betragtninger ud fra disse tre slags etik. Man kan f.eks. se på spørgsmålet om abort af handicappede fostre. Man kan for det første forsøge at beskrive befolkningens holdninger problematikken. Hvad siger folk til spørgsmålet, når de bliver spurgt? Hvad kan vi få ud af undersøgelser med spørgeskema samt statistik baseret på andre former for registrering? Går folk ind for abort af handicappede fostre eller ej? Det er denne type spørgsmål, der optager den deskriptive etik. Men hvorfor svarer folk, som de gør. Beror svarene på følelser alene, eller er fornuften også involveret? Meta-etikken beskæftiger sig med de etiske udsagns status og stiller bl. a. spørgsmålet om fornuftens rolle i forhold til etikken: Kan man ræsonnere rationelt med etiske udsagn? Hvis det spørgsmål besvares bekræftende, bliver der basis for den normative etik, som vil forsøge at opstille et sammenhængende system af etiske domme, som er logisk velbegrundede. Et sådant system skulle kunne give velbegrundede svar på

*Deskriptiv etik,
meta-etik og
normativ etik.*

spørgsmål som: Bør man afvise provokeret abort af handicappede fostre?

Deskriptiv etik

Statistik

Etikken i et samfund kan beskrives med udgangspunkt i forskellige former for statistisk materiale. Man kunne f.eks. forsøge at tage udgangspunkt i kriminalstatistikker. For Danmarks vedkommende siger statistikken, at antallene af såvel voldsforbrydelser som ejendomsforbrydelser steg fra 1981 til 1989. Vi får også at vide, at kvinderne i begge tilfælde står for en langt mindre andel af de pågældende forbrydelser end mændene (DV, p. 44). En sådan statistik kunne friste til hypoteser om, at antallet af danskere, som regner de pågældende forbrydelser for umoralske, har været faldende over perioden, og at kvinderne generelt er mere tilbøjelige til at anse de pågældende handlinger for umoralske. Sådan er det imidlertid ikke. Hvis man undersøger om danskerne billiger diverse handlinger, viser det sig, at der kun på enkelte felter forekommer målelige ændringer i moralopfattelsen i løbet af perioden fra 1981 til 1989, og i alle tilfælde er forskellene små (DV, p. 47). Der er heller ikke nogen generel retning for ændringerne. Det gælder dog for de handlinger, som traditionelt har været moralsk misbilliget, at misbilligelsen for handlinger på det seksuelle og familiemæssige område (f.eks. ægtefællers utroskab og skilsmisse) er stigende, mens misbilligelsen af visse sociale/økonomiske handlinger (f. eks. socialt bedrageri og at beholde fundne penge) er svagt faldende. Det er også interessant at se på befolkningens holdning til etikens karakter og grundlag. Det viser sig, at i den nævnte periode, har befolkningens tro på 'noget ubetinget godt eller ondt' været svagt faldende. Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at faldet har været størst i hovedstadsområdet.

Meta-etik

Sandhedsværdi

Inden for det meta-etiske felt kan man f.eks. pege på spørgsmålet om sandhedsværdi af etiske udsagn. Giver der objektiv sandhedsværdier for etiske udsagn som: 'Man bør ikke dræbe uskyldige medmennesker'. Hvis det anerkendes, at sådanne udsagn er sande, opstår straks spørgsmålet: 'Hvorfra kommer denne sandhed?' Nogle mener, at sådanne etiske sandheder i virkeligheden er sociale konstruktioner, som er opstået gennem en lang udvikling. Man kan nævne diverse bestræbelser på at reducere etik til en eller anden form for biologisk orienteret videnskab. Tankegangen går tilbage til Darwin, som mente, at etik er videreudvikling af instinkter, som også findes hos dyr. Moderne, kan den f.eks. udtrykkes på følgende måde:

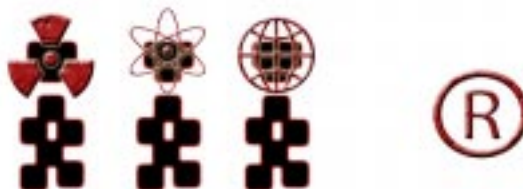
Moral

Moral - eller rettere vor følelse af moral - er ikke andet end tilpasning, som fremmer vor reproduktion. Derfor ligger etikens basis ikke i Guds vilje ... I en vigtig forstand er etik ... en illusion, som vore gener har påduttet os for at få os til at samarbejde. Den er uden ydre begrundelse... Som MacBeth's daggert tjener den et mægtigt formål uden at eksistere i virkeligheden. [Ruse og Wilson, *New Scientist*, Oct. 1985]

*Etik som tilpasning
- ultra positivisme*

Således opfattes etikken ikke som noget objektivt, men derimod som en form for tilpasning, der giver os bedre overlevelsesmuligheder, fordi den styrker vor evne til at samarbejde med andre. Således forstået bliver etiske udsagn –

herunder også de fundamentale menneskerettigheder – ikke absolutte sandheder, men derimod praktiske vedtagelser, som for tiden er en fordel for menneskehedens overlevelse. Tankegangen passer med den opfattelse, at etik i virkeligheden ikke er andet end smagsdomme, som beror på vor biologi og vor sociale kontekst. F.eks. har man inden for positivismen hævdet, at etiske udsagn helt og holdent beror på følelser, og at etiske udsagn objektivt set er meningsløse. F.eks. hævdede en af bannerførerne for det 20. århundredes ultra-positivisme, den britiske filosof A.J. Ayer, at de meningsfulde udsagn falder i to klasser: de analytiske og de empiriske (se [MW, p.83]). De analytiske kan afgøres alene ad sproglig/logisk vej som f.eks. i udsagnet ‘alle ungarle er ugifte’, men de empiriske udsagn kan bekræftes ved observation af virkeligheden! Alle andre udsagn er ifølge positiverne simpelthen meningsløse. Det rammer bl.a. religiøse og etiske udsagn. Positiverne mener, at etiske udsagn er rent subjektive af samme slags som udsagnet: ‘Østers smager godt’ (se [WPR, p.195]).

*Etik som social
realitet*

De fleste moderne filosoffer afviser det positivistiske svar og påpeger, at vi i vor omgang med hinanden til daglig viser, at man kan argumentere om etiske forhold. Etikken er i det mindste en social realitet, (se [WPR, p.193]). Dermed anerkender man, at vi faktisk rationelt diskuterer etik, og at vi herunder som minimum forlanger logisk konsistens (modsigelsesfrihed, logisk sammenhæng) i diskussionen om de etiske spørgsmål. Denne afvisning af ultra-positivismen er faktisk forudsætningen for, at et arbejde som det, der udføres i Det Ethiske Råd, kan tages alvorligt. Hvis ultra-positiverne havde ret, ville rådets arbejde og den samfundsdebat, som det gerne skulle medføre, højst kunne ses som et sprogligt magtspil. Samfundsdebatten om etik giver oplagt bedst mening, hvis man fastholder, at de etiske sandheder ikke bare er sociale eller kulturelle konstruktioner, men objektivt gældende standarder givet til mennesket. En sådan position ville stemme fint med tankegangen bag kristen etik.

*Grundlaget for etisk
argumentation*

Normativ etik

I den normative etik er det opgaven at fremstille en sammenhængende argumentation for en bestemt stillingtagen til en etisk problematik ud fra en given grundopfattelse, og den type opgave løses nok lettest, hvis man selv deler den pågældende grundopfattelse. På den anden side er det også nyttigt, at tankegangen hele tiden konfronteres med andre tænkelige muligheder.

Normativ etik søger at formulere og begrunde fundamentale principper for moralsk handlen dvs. at give svar på spørgsmål som: ‘Er det i orden at snyde i skat?’, ‘Er man forpligtet til at medvirke til at mindske forureningen?’, ‘Er abort

i orden af en hvilken som helst grund?' I behandlingen af sådanne spørgsmål, er det vigtigt, at grundlaget for argumentation bliver synligt, så det klart fremgår, hvad der er forudsætninger, og hvad der er konklusion. Det vil gøre det muligt for andre, der ikke deler alle forudsætningerne, at nyttiggøre undersøgelsen eller dele heraf. Det er specielt vigtigt, at det bliver tydeligt, hvilken type argumentation, der opereres med.

I det væsentlige kan man inden for den normative etik vælge mellem to hovedtyper af argumentation: Utilitarisme (konsekvens-etik) og deontologisk etik (pligtregel-etik). Vi skal i det følgende se lidt på disse to hovedformer for etisk argumentation.

Utilitarisme (konsekvens-etik)

*Nytteetikken &
John Stuart Mill*

Hovedtanken bag utilitarismen er, at beslutninger bør tages ud fra en nøje vurdering af de mulige handlingers konsekvenser. Man bør beslutte sig for den handling, der medfører de gunstigste konsekvenser dvs. det største nytte, hvor 'nytte' skal forstås bredt. Her ses idealet om 'det gode liv' altså som målestok for etikken. En af de filosoffer, som stærkest har tegnet utilitarismen, John Stuart Mill (1808-73), formulerer sig på følgende måde:

Jeg anser nytte (utilitet) for det endegyldige kriterium i alle etiske spørgsmål, men det må være nytte i videste betydning, baseret på menneskets langsigtede interesser som fremadstræbende væsen. Disse interesser, hævder jeg, tillader kun ydre kontrol af individets frie handlen, når det drejer sig om handlinger, som vedrører andre menneskers interesser. (Citeret efter [WPR, p.213])

Der er store problemer forbundet med utilitarismen. Mest iøjnefaldende er det nok, at tankegangen forudsætter en værdi-skala for 'nytte i bred forstand'. Hvis den utilitaristiske tankegang skal være operationel for alvor, skal der være et numerisk mål, som i de givne situationer kan udtrykke 'nytteværdien'. Det er da også det, der sker, når utilitarismen udnyttes i praksis, når man f.eks. i sundhedssektoren foretager 'cost-benefit-analyser' for at afgøre, om man bør indføre et nyt behandlingstilbud eller ej. Målestokken kan altså være penge – simpelthen. Der kan i den aktuelle debat spores en tendens til at lade etisk vurdering og økonomisk analyse flyde sammen. Men ofte ønsker utilitarister at erstatte eller supplere med en anden populær enhed, nemlig den såkaldte QALY ('Quality Adjusted Life Years'). Ud fra den utilitaristiske QALY-tankegang skal man ved sit etiske valg søge at optimere mængden af kvalitetsjusterede livsår hos de berørte mennesker. Forudsætningerne den type af 'beregning' er:

QALY

- 1) at vi foretrækker et normalt helbred frem for et helbred med større eller mindre handicaps;
- 2) at vi kan indleve os i sygdomssituationer, som vi aldrig har oplevet;
- 3) at vi vægter alle leveår ens. - Det er let at se de tvivlsomme aspekter af denne tankegang!

John Austin

Utilitarisme findes i noget forskellige udgaver. Man bør ud over de ovenfor nævnte versioner også fremhæve den såkaldte regelutilitarisme, som blev udviklet af retsfilosoffen John Austin (1790-1859). Tankegangen her er, at man ved sin stillingtagen skal følge generelle regler, som samlet set ville føre til de

gunstigste konsekvenser.

*Immanuel Kant og
det kategoriske
imperativ*

Deontologisk etik (pligt-etik)

Inden for den deontologiske etik hviler argumentationen principielt ikke på en analyse af forskellige mulige handlingers konsekvenser. Her er tankegangen derimod, at der foreligger en række ubetvivlelige regler, som er givet os som tilværelsens vilkår. Den moderne tænkning om pligtetik kan i høj grad føres tilbage til Immanuel Kant (1724-1804), som formulerede et såkaldt kategorisk imperativ, som kan præsenteres på forskellige måder:

Handl således, at menneskeheden - i din person såvel som i enhver anden person - altid tillige behandles som mål og aldrig kun som middel. (Citeret efter [WPR, p.200])

Der er her ikke tale om en total afvisning af tanken om mennesker som midler med henblik på forskellige formål. Det ligger derimod i Kants tankegang, at en handling er etisk kritisabel, hvis den forudsætter, at mennesket udelukkende behandles som middel og ikke som mål.

Kants kategoriske imperativ kan også formuleres på følgende måde:

Viljens princip er altså, at man ikke må handle ud fra nogen anden maksime end den, der kan være i overensstemmelse med en almengyldig lov. (Citeret efter [WPR, p.200])

Det kategoriske imperativ er et absolut påbud. Det er den enkeltes pligt. I den forstand bliver etikken individualistisk. Men den deontologiske etik er oplagt også universel. Der er jo tale om almengyldige love - helt på linje med naturlovene. Meget malende kan det udtrykkes med indskriften på Kants gravsten:

Jo oftere og jo mere intenst jeg tænker over det, er der to ting, som fylder mit sind med stadig ny og voksende beundring og ærefrygt: Stjernehimlen over mig og moralloven i mig. [Kritik der Praktischen Vernunft, Besluß II, 205]

Bjergprædiken

Kants deontologiske etik har en klar relation til kristent funderet etik, som givetvis har virket inspirerende for ham. Det er oplagt, at 'moralloven i mig' er Kants måde at udtrykke den kristne tanke om samvittigheden. Der er ligeledes en høj grad af lighed mellem det kategoriske imperativ og Jesu ord i bjergprædikenen, 'Den gyldne regel':

Derfor alt, hvad I vil, at mennesker skal gøre mod jer. Det skal I også gøre mod dem. (Matt. 7.12)

Kristendommen giver således en forståelsesramme for etikken, idet den bliver udtryk for et væsentligt aspekt af Guds vilje med mennesket.

Konsekvens- og/eller pligtetik

*Den deontologiske
tilgang fortrækkes*

Hvis valget står mellem en deontologisk og en utilitaristisk tilgang til etik, er der efter min mening ingen tvivl om, at man må vælge den deontologiske. Der kan nemlig opstilles flere ganske stærke argumenter mod utilitarismen. For det første

er der henvisningen til dagligdags ræsonneren og intuition. De fleste af os forudsætter intuitivt, at der gives absolutte sandheder om etiske spørgsmål. Det forekommer ubetvivleligt sandt, at man i almindelighed ikke bør stjæle, lyve etc. Sådanne sandheder synes at være uafhængige af konsekvenserne af tyveri, løgn etc. Henvisningen til intuition og dagligsproglig ræsonneren er naturligvis ikke i sig selv logisk set tvingende. Det kunne jo tænkes, at intuition og dagligsprog fører os på afveje. På den anden side vil det være kritisabelt slet ikke at tage hensyn til dagligdags ræsonneren og intuition.

A.N. Prior og den moderne tidslogik

For det andet er utilitarismen begrebsmæssigt set yderst problematisk. F.eks. har den moderne tidslogiks grundlægger A.N. Prior [1968] gjort opmærksom på, at selve ideen om mængden af konsekvenser af en given handling logisk set er yderst problematisk. Det er uklart, hvad man præcis skal forstå ved, at en fremtidig begivenhed mv. er en konsekvens af min nuværende handling.

Endelig forekommer det oplagt, at en konsekvent konsekvenstænkning – hvis den ellers begrebsmæssigt kunne etableres – vil være ganske uantagelig. Det er let at tænke sig til scenarier, hvor man ved at dræbe et uskyldigt medmenneske kan opnå en netto-gevinst i QALYer. I sådanne situationer vil heldigvis kun de færreste opretholde den utilitaristiske tankegang helt igennem.

Efter min mening er det derfor klart, at man ikke kommer uden om at operere med absolutte etiske sandheder.

Nu bør det siges, at konsekvens- og pligtetik ikke behøver at være alternativer i streng forstand. Formuleringer af pligt- eller rettighedsetik er nemlig sjældent fuldstændige. Der er tale om en række etiske aksiomer, som kan bruges som grundlag for den etiske overvejelse, og som konkret bringes i anvendelse via en række 'afledte principper'. Når det kommer til en praktisk situation, må man også have andre komponenter til rådighed for at kunne gennemføre en overvejelse, som kan danne grundlag for et etisk valg. I den forstand kan man meget vel forestille sig, at betragtninger vedrørende helt oplagte konsekvenser af konkrete handlinger kan supplere eller direkte indgå i de deontologiske overvejelser, men det rokker naturligvis ikke ved ideen om etikens absolutte grundlag.

Etisk argumentation i praksis

Logisk konsistens

Der er al mulig grund til at fastholde, at man kan argumentere meningsfuldt vedrørende etiske problemstillinger. Det betyder i første række, at man kan forlange logisk konsistens i diskussioner om etiske forhold. Men det betyder bestemt ikke, at de principielle problemer i forbindelse med logisk argumentation er lette. Logikere med interesse for dette felt har meget at tage fat på. Et af

de klassiske problemer angår diskussionen af argumenter, som bygger på en analyse af faktiske forhold, og som danner grundlag for en etisk konklusion. Problemet er med andre ord: Findes der gyldige logiske slutninger fra 'er' til 'bør'? Tilsvarende diskuteres det, om man generelt kan slutte fra 'bør' til 'kan'? Sådanne problemer er gode eksempler på det arbejde, som skal gøres for at opstille en model for den logiske argumentation, som danner idealet for vor diskussion til daglig om etiske problemer.

Gradualisme & PGD

Kravet om logisk konsistens (modsigelsesfrihed) må anses for ufravigeligt i forhold til den rationelle debat. Derfor er der i Det Ethiske Råds interne debat også stor opmærksomhed på dette krav. Det samme gælder overalt i den rationelle etiske debat. Som eksempel kan man nævne Svend Andersens etiske analyse i MTV-redegørelsen om præimplantationsdiagnostik – også kaldet præimplantations-genetisk-diagnostik (PGD) [Andersen 2000]. I sin analyse tager Svend Andersen udgangspunkt i dansk lovgivning om abort og finder, at denne lovgivning må bero på et gradualistisk syn på menneskets værdi, hvorefter det menneskelige liv antages at opnå gradvis større værdi op gennem svangerskabet. På det grundlag forsøger Svend Andersen at nå frem til en etisk vurdering af PGD, der er konsistent med gradualismen. Det kan ikke overraske, at resultatet bliver en ganske positiv vurdering af PGD som fast tilbud i det danske sundhedssystem. Hvis man med gradualismen antager, at det lille fosteranlæg de første dage efter befrugtning endnu kun har ganske ringe værdi, forekommer det relativt uproblematisk at fremstille en række fosteranlæg for så at fravælge de, der ikke anses for egnede, hvilket jo netop er pointen i PGD. Men Svend Andersens forsøg på en konsistent analyse er bestemt ikke uproblematisk.

For det første kan det faktisk diskuteres, om loven om svangerskabsafbrydelse faktisk var udtryk for gradualisme eller om der snarere var tale om en slags 'nødløsning', som for lovens fortalere indebar, at der - selv om fostret anses for at have fuldt menneskeværd – kan være situationer, hvor man kan føle sig nødsaget til at berøve fostret livet og ikke skal straffes for det. For det andet er konsistens-kravet i analysen anvendt på en kritisabel måde. Svend Andersen kommer i analysen meget tæt på at gøre loven etisk set normativ dvs. slutte fra abort-lovens eksistens til påstanden om, at gradualismen bør være udgangspunktet for en stillingtagen til PGD. Konsistens ville jo også kunne opnås ved at afvise gradualismen og tage udgangspunkt i det fulde menneskeværd for fostre og fosteranlæg. Det ville føre til en afvisning af PGD og andre aktuelle overgreb på det begyndende menneskeliv.

*Konsistensens
paradokser*

I forlængelse af overvejelserne om konsistens i den etiske argumentation optræder der mange paradokser. Det er let at forestille sig situationer, hvor man bør udføre en handling, H, og hvor det også gælder, at man bør undlade at udføre H. Hvis man f.eks. forestiller sig en far, som kun kan skaffe mad til sine børn ved at stjæle, og det også anerkendes, at man ikke bør stjæle, og at faderen bør skaffe mad til sine børn, så synes det at følge, at han både bør og ikke bør stjæle. Sådanne paradokser spiller en vigtig rolle i arbejdet med såkaldt deontisk logik. I forhold til etisk argumentation i praksis vil man se sådanne paradokser som dilemmaer. I den praktiske situation skal faderen med de sultne børn afveje to principper mod hinanden: et forbud mod tyveri og et påbud om ansvar for de sultne børn. Det betyder altså, at der er behov for en rangordning af de etiske principper. Hvad er vigtigst i den konkrete situation? I praksis er der meget ofte netop brug for en afvejning af denne type. I debatten om dødshjælp er det som regel et spørgsmål om at afveje hensynet til autonomi mod princippet om menneskelivets ukrænkelighed. Derfor er det ofte vigtigt i hvilken rækkefølge, de etiske principper nævnes. Efter min mening bør princippet om menneskelivets ukrænkelighed veje meget tungere end princippet om autonomi. Derfor vil jeg afvise aktiv dødshjælp.

*Konsensus-
konferencer*

De senere år har man flere gange søgt at belyse etiske problemstillinger ved såkaldte 'konsensus-konferencer'. Konceptet er udviklet af Teknologirådet tilsyneladende inspireret af filosofen Jürgen Habermas, ifølge hvem den etiske samtale i mange tilfælde vil kunne føre til en meget vigtig enighed om etiske temaer. Konkret er en 'konsensus-konference' et eller flere møder, hvori de centrale deltagere er et antal repræsentativt udvalgte og alment (ud)dannede mennesker. Dette panel af konference-deltagere får til opgave at belyse et væsentligt etisk problem på basis af afhøring af diverse fagfolk og indbyrdes diskussion. Ideen er, at panelet skal udforme et svar dokument i enighed. Selve konstruktionen forudsætter tydeligvis, at det giver mening at diskutere det etiske problem rationelt. Det er en spændende idé, selv om den bestemt ikke er uden problemer. For det første er udvælgelsen af panelet en meget vanskelig sag, idet det ikke uden videre er givet, hvorledes man skal kunne finde frem til en repræsentativ gruppe. For det andet er enigheds-idealet problematisk. I et pluralistisk samfund kan man ikke forvente nogen særlig vidtgående enighed om kontroversielle etiske problemer. Det viser sig da også, at de udtalelser som vil kunne udformes ved sådanne konsensuskonferencer er udtryk for en meget lav fællesnævner. Det betyder, at de som rådgivning til politikerne med henblik på konkret lovgivning som regel ikke har den store værdi.

Etisk Råd

Debatten i Det Etiske Råd forløber ikke efter konceptet i forbindelse med konsensuskonferencer. Her er målet ikke enigheden, men derimod en afklaring af de forskellige, men velbegrundede positioner, som man kan indtage i forhold til de problemer, der diskuteres. Det betyder, at rådet som hovedregel ikke på samme måde som konsensuskonferencerne vil kunne levere færdigsyede og entydige 'løsninger'. Til gengæld vil man i Det Etiske Råd ved ikke at insistere på enigheden kunne nå dybere i spørgsmålene, og man vil kunne give et mere nuanceret billede af de meget komplicerede problemstillinger. Prisen for denne form for redegørelser, er naturligvis også, at positionerne bliver præget af de personer (rådsmedlemmer), der indtager positionerne. En lignende

fremgangsmåde er tilsyneladende valgt i forbindelse med den netop udsendte MTV-redegørelse om præimplantationsdiagnostik. Meget taler for, at denne tilgang til de etiske problemstillinger er den mest frugtbare for Folketingets videre arbejde med etiske temaer og for stimuleringen af den samfundsmæssige debat om etik.

Om Peter Øhrstrøm

Peter Øhrstrøm er dr.scient., professor ved Aalborg Universitet. Medlem af Etisk Råd og siden 1982 medlem af Kristeligt Folkepartis hovedbestyrelse.

Bibliografi

Andersen, Svend (2002): 'Etikken', artikel/kapitel i *Præimplantationsdiagnostik – en medicinsk teknologivurdering*, Sundhedsstyrelsen.

Gundelach, P. og Riis, O. (1992): *Danskernes værdier*, Forlaget Sociologi (GR)

Hielmcrone, Harald v. (1975): *Etisk argumentation*, Berlingske.

Prior, A.N. (1968): *Papers on Time and Tense*, Oxford University Press.

Rant, H.N. & Wenneberg, S.B. (1996): *Info-samfundet. Mellem teknik og etik*, Forlaget Økonom.

Warnock, Mary (1971): *Njere Etik*, (oversat og efterskrift af Mogens Pahuus), Munksgaard (MW).

Wullf, R.H., Pedersen, S.A & Rosenberg, R. (1991): *Medicinsk filosofi*, (WPR)

Øhrstrøm, Peter (1998): *Logisk set*, 2. udgave, Systime. (En del af teksten i ovenstående artikel kan genfindes i denne bogs kapitel om etik og argumentation.)

Det Etiske Råds redegørelser kan ses på www.etiskeraad.dk

Kristendemokratiets relevans

AF Michael Hedelund

Dette er et redigeret sammendrag af artiklen 'Kristendemokrati – den 4. vej' som blev bragt i antologien 'Vakuum' sidste år. Antologien sætter fokus på de manglende visioner i samfundsdebatten og inviterede derfor en række vidt forskellige mennesker til at give deres bud på hvor samfundet turde - og burde - bevæge sig hen. Udgangspunktet for dette sammendrag er ligeledes at den politiske verden mangler visioner, og artiklen præsenterer derfor nogle af de elementer i kristendemokratiet som kan udfylde det politiske tomrum (personalisme, civilsamfund, etik o.s.v.). Artiklens konklusion er, at der er brug for ideologier, og dermed kristendemokratiet, men det kræver at der er nogen der løfter opgaven.

Den ideologiløse æra

Siden murens fald er de store og forkromede samfundsvisioner blevet en saga blot. Uanset at de politiske partier stadigvæk af navn er henholdsvis konservative, socialister og liberalister, så er det nærmest en offentlig hemmelighed, at partierne under deres ideologiske dæknavne først og fremmest er gode pragmatikere. Det er naturligt nok. I en postmoderne tid har der ikke været plads til de helstøbte bud på hvordan samfundet burde se ud, i stedet er politikken gjort relativ, dvs. den er reduceret til ledige positioner og vinkler, ejerskabssager, sag-til-sag politik. Politikerne og deres partier er i al for høj grad blevet til vejrhaner, der drejer hid og did - alt efter hvad den sidste Gallup lige siger.

Archimedes

Den gamle græker Archimedes sagde engang: "Giv mig et fast punkt, så skal jeg bevæge hele verden." Hvad Archimedes tænkte på var løftestangs-princippet fra fysikkens verden, men man kan med nogen ret bruge citatet til at konstatere, at de nuværende politiske partier har mistet deres 'faste punkter' - og dermed deres evne til at bevæge verden. Det danske samfund har brug for de idémæssige helhedsopfattelser som ideologierne udgør. Uden ideologierne, og dermed værdierne bag disse, så mangler partierne det 'faste punkt' hvorpå samfundet kan løftes i en bestemt retning. De, der finder ideologi irrelevant og obstruerende for de daglige løsninger i det politiske liv, mangler at forklare hvordan man dagligt kan træffe beslutninger der ændrer samfundet som helhed, uden at have en idé om hvordan helheden ideelt set bør se ud. Uden ideologier, og dermed reelt set uden vision om et bedre samfund, ja så kunne man lige så godt overlade Folketingets arbejde til embedsværket!

Behovet for en ny ideologi

I de senere år har der været talrige forsøg på at starte en overordnet værdidebat - indtil videre uden større succes. Det har bestemt ikke skortet på sproglige manifestationer fra politisk side i forsøget på at fokusere på de grundlæggende værdier: Samfundets kit, værdistyring, værdiregnskaber osv. Det eneste man har skullet lede længe efter er selve debatten.

Når der har været tilløb til en debat, så er det fordi der er sket en bevægelse i samfundet hvor befolkningen ikke længere finder alt 'lige gyldigt'. Vi ønsker igen at blive præsenteret for sammenhænge, både når det drejer sig om de værdier samfundet i øjeblikket er baseret på, men også m.h.t. de værdier samfundet i fremtiden skal baseres på. Inden nogle foranlediges til at tillægge denne artikel basis i 9-11, så vil bør det understreges at udviklingen var gået i gang længe før dette, men at 9-11 selvsagt godt kan have forstærket bevægelsen mod et opgør med relativismen (at alt er 'lige gyldigt').

I stedet for at udnytte tidsåndens direkte invitation til at præsentere et bud på *fremtidens* samfund, så har de politiske partier travlt med at finde den størst mulige fællesnævner i det *nuværende* samfund (v.h.a. spindoktorer, fokusgrupper og sociologer). Er sandheden, at de gamle ideologier er stendøde - at de socialistiske, konservative og liberale partier godt ved at deres ideologier har haft deres tid, og de derfor blot forsøger at overleve så godt som de kan? Det er sat på spidsen, men de *materialistiske* orienterede ideologier har ganske svært ved at besvare de *værdiorienterede* spørgsmål, der er på samfundets dagsorden. Der er i dansk politik brug for en ideologi, der også forholder sig til det immaterielle, til hvordan et velstandssamfund også bliver et velfærdssamfund.

Skulle man som en af fordums tænkere mene, at religion er opium for folket, ja så er en advarsel på plads inden den videre læsning. Det følgende vil i nogen grad handle om kristendom. Ikke som opium for folket, men som inspiration for en anderledes ideologisk vision: Kristendemokratiet.

Kristendemokrati?

Det er de færreste danskere der har hørt om kristendemokratiet, og de der endelig har, tror som oftest fejlagtigt at det er en konservativ politisk retning, der kun findes i Tyskland. Selvom Helmut Kohls tyske CDU ganske rigtigt er et kristendemokratisk parti, så ville det ikke være rimeligt at forstå den kristendemokratiske ideologi ud fra dette parti *alene*. Der findes faktisk kristendemokratiske partier i mere end 50 lande verden over, og kristendemokratiet har for længe været en af de største politiske bevægelser i Europa og Latinamerika.

Selvom en større gennemgang af kristendemokratiets rolle i verdenshistorien egentlig ville være på sin plads, specielt fordi de fleste danskere er relativt uoplyste herom, så er det centrale i denne sammenhæng selve ideologien - og dens relevans som nyt 'fast punkt' til en bevægelse af det danske samfund.

Det kristendemokratiske grundsyn

Grundsyn

Når man benytter kristendommen som inspiration i en politisk kontekst, så er det selvfølgelig ikke et udtryk for at der kun findes en sand måde at lade sig inspirere på, eller at dette skulle resultere i et bestemt grundsyn. For kristendemokratiet er det netop nedenstående *grundsyn*, som kan hentes ud fra en kristen *inspiration*:

- 1) *Det absolutte menneskeværd*: At mennesket er skabt som et enestående væsen med ubegrænset værdi. Menneskets behov er ikke kun af materiel art.
- 2) *Næstekærlighedstanken*: Mennesket er skabt til fællesskab. Det enkelte menneske har ikke blot ansvar for sig selv; dets frihed er underlagt ansvaret for medmennesket. Der er en forpligtigelse til at være på de svages side.
- 3) *Forvalteransvaret*: Hele universet er skabt med uendelig stor værdi. Mennesket er som en del af dette forpligtet på at forvalte jorden og dens ressourcer således at denne bevares.

Ideologi

Ud fra de 3 principper i *grundsynet* er der udvundet et net af idéer og principper, der danner den kristendemokratiske *ideologi*. For denne ideologi er det ønskeligt at alle politiske overvejelser sker på baggrund af det etiske fundament som de 3 grundprincipper udgør. Fundamentet for kristendemokratiet er således en *værdiorientering*. I stedet for at lægge vægten på menneskets egne behov og gøre det til centrum for universet, så er det centrale for kristendemokratiet at tage udgangspunkt i grundlæggende værdier. I det følgende gennemgås nogle af de centrale tråde i den kristendemokratiske ideologi med vægt på de områder hvor kristendemokratiet via sin værdiorientering kan rette op på skævheder i det eksisterende samfund.

Personalisme - et nyt menneskesyn

Det liberalistiske & socialistiske menneskesyn

Det centrale grundlag for alle politiske ideologier er deres menneskesyn. Den måde som mennesker er og fungerer på, er bestemmende for hvordan samfundet indrettes bedst muligt. Hidtil har to modsætninger domineret billedet: Liberalismens individualistiske menneskesyn og socialismens kollektivistiske menneskesyn. Disse to synspunkter har som to poler været bestemmende for den politiske skala, og de politiske beslutninger er blevet taget i lyset af diskussionen her imellem.

I forståelsen af den stærkes frihed mangler liberalismen en erkendelse af at vores liv er dybt afhængigt af andre. Modsat er den manglende frihed for den enkelte i socialismens menneskesyn ensbetydende med at man risikere taber den enkeltes engagement og ansvar på gulvet. Samtidig er de ensidige beskrivelser af menneskets moralopfattelse som værende enten egoistisk eller altruistisk (opofrende/uegennyttigt) urealistiske. Dette er selvfølgelig en grov karikatur af

de to menneskesyn, jo vist, men problemet er netop, at man fortsat har måttet tillempe disse menneskesyn, fordi de ikke er dækkende for hvordan mennesket er. Det er alligevel de to tilgange, der i forskellige blandinger stadigvæk anvendes af de politiske partier. Det er på tide at gøre op med dette misk-mask og introducere et nyt selvstændigt menneskesyn: Personalismen.

'Jeg' i kraft af et 'du'

Hvorvidt mennesket er egoistisk eller altruistisk er et spørgsmål stillet på forkerte præmisser. Vi er begge dele. Det vigtige er at vi er egoistiske, kærlige osv. *i forhold til andre*. Mennesket er essentielt et socialt væsen. Jeg er grundlæggende kendetegnet ved mit forhold til mit medmenneske. Jeg bliver først et *jeg* i kraft af, at der er en anden, et *du* - som jeg kan sætte mig i forhold til. Vores identitet skabes i kraft af vores forhold til andre, og hvordan de forholder sig til os. Ødelægges disse forhold, så ødelægges min egen identitet.

Mødet mellem personer

Det fællesskab som socialismen præsenterer, betragtes ofte som et fællesskab mellem alle, med staten som den tilhørende institution. Personalismen opererer derimod med fællesskaber på langt flere niveauer, og fællesskabet skabes ikke af noget ydre som f.eks. det at producere noget. Det sociale i personen består ikke i et fælles projekt, men slet og ret i mødet med - og det at være sammen med - andre. Dermed bliver fællesskaberne selvfølgelig også stærkere jo mindre de er. Ikke fordi der ikke skal være et helt samfundsfællesskab, men fordi det er *mellem personer* at livet primært udfolder sig. Ikke i kraft af den enkelte alene, eller staten som helhed.

Situation og deltagelse

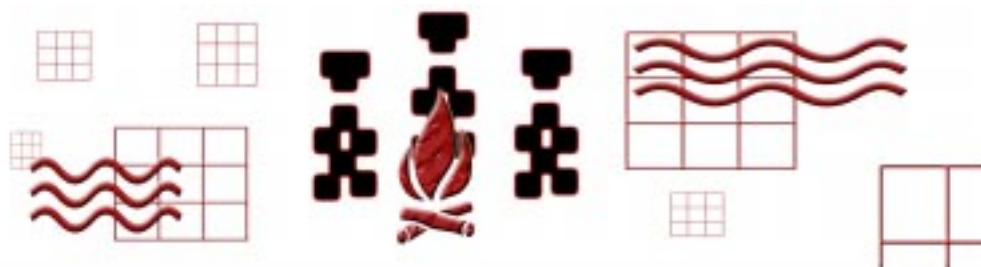
Det omgivende miljø, normer og samfund udgør en *situation*, som personer er sat i. Denne situation er selvfølgelig ikke i første omgang bestemt af personen selv. Selv om mennesket ikke kun er et produkt af samfundet, så kan det dog ikke frigøre sig fra sin historiske situation. Tværtimod er f.eks. samfundets normer nødvendige som formidlere af fællesskabet med andre. Men vi er ikke blot viljesløse marionetdukker. Vi er som personer engageret i den situation vi er sat i. Personer handler og forholder sig aktivt til den verden de er en del af. Personen har hermed en selvbestemmelse - et engagement. Man kan efterstræbe de forskellige muligheder, som situationen giver en. Og man er med disse valg etisk ansvarlig overfor sine medmennesker. Det betyder ikke at det er den 'rigtige' mulighed der vælges, men det at vælge medfører et ansvar. Hvor de nære personlige fællesskaber udspringer mellem mennesker, og i størrelsen mellem den enkelte og helheden, så er det også her at personers engagement ligger. Personalismen er et positivt engagements- og ansvarsbegreb: Engagementet er en stadig fordring om at deltage i det nærværende liv. Uden at sige præcist *hvordan* deltagelsen bedst finder sted i den enkelte situation. Ansvarer rækker

videre end hvad man ikke må i forhold til andre mennesker: Den andens ulykke er også min ulykke!

Mennesket som person

Problemerne ved de traditionelle menneskesyn er ikke noget der kan ses eller ændres som sådan, fordi der er tale om hele den måde hvorpå vort samfund til stadighed opbygges. Omvendt ændres samfundet ikke uden at tænke og se tingene på en anden og mere rigtig måde. I det kristendemokratiske *grundsyn* er udgangspunktet det absolutte menneskeværd - at alle mennesker har lige stor værdi uanset religion, kultur, køn, osv. I den kristendemokratiske ideologi står personalismen som et alternativ til de eksisterende ideologiers udtjente menneskesyn. Mennesket skal ikke frigøres fra hverken hinanden eller staten. Men vi skal heller ikke overlade personerne eller fællesskabernes engagement og ansvar til en upersonlig stat.

Kristendemokratiet ser ikke mennesket som et selvstændigt individ eller som en del af en masse. I stedet er mennesket en *person* i kraft af sin deltagelse i små, såvel som store fællesskaber - og det er ikke kun frivilligt indgåede fællesskaber der skaber personer, men i lige så høj grad de 'tvungne': familien, arbejdspladsen og lokalsamfundet.

Civilsamfundet - mellem marked og stat

Der er i samfundet en lang række fællesskaber og aktiviteter der falder uden for 'markedet' og 'staten' - på et niveau mellem den enkelte og helheden. Dette niveau, som typisk kaldes for civilsamfundet, kan defineres og afgrænses på forskellige måder. En måde at gøre det på er at sige, at civilsamfundet indbefatter alle ulønnede aktiviteter, f.eks. husholdninger, vennetjenester, foreningsarbejde. Aktiviteterne foregår her som regel i nære fællesskaber, og dermed ret tæt på den enkelte og lokalsamfundet. Da civilsamfundet eksisterer i de nære sociale fællesskaber, er det her at *personerne* kommer til rette. Kombinationen af nærhed og fællesskab gør at begge karaktertræk ved personen - *fællesskab* og *engagement*, kan udfoldes i højere grad end indenfor stat og marked.

Urbaniseringen

Før urbaniseringen (folkevandringen fra land til by) - var det de lokale samfund, der var den primære ramme for den enkeltes samfundsliv, både på landet og i byerne. De havde godt nok de nævnte fordele, men samtidig var man praktisk talt 'lukkede inde' i lokalsamfundet. Hvis man derfor ikke passede ind i det ofte medfølgende hierarki, kunne de nære fællesskaber let blive til et aflukket tyranni. Fra urbaniseringen og op til i dag, er lukketheden i lokalsamfundene generelt forsvundet - både på landet og byerne. Man kan i dag i langt højere grad bevæge

Statens rolle

sig ind og ud af forskellige fællesskaber og sammenhænge. Man er ikke længere på samme måde 'stavnsbundet' af sin opdragelse og sit omgivende miljø. Hvor det på sin vis er en positiv udvikling, så er mange af de opgaver, der før blev varetaget af fællesskaberne, blevet kanaliseret over i stat og marked.

Et eksempel på sidstnævnte er opgøret med tidligere tiders familiemønstre. I stedet for at understøtte en udvikling mod det bedre, indenfor de eksisterende strukturer, så har staten nærmest *koloniseret* (overtaget) familieområdet. Hvor det før var forældrene der passede de små børn, så er det i dag statens ansvar. Uanset hvad man har af krav til ligestilling og mængden af arbejdskraft (!), så bør familien som generel struktur ikke undermineres blot fordi disse delmål skal forfølges.

Selvom civilsamfundet, i form af familien, foreningslivet mm., understøttes økonomisk, så kræver det også strukturel støtte at oppebære et stærkt civilsamfund. Ønsket er selvfølgelig ikke at genskabe tidligere tiders hierarki, tyranni og lukkethed, men et civilsamfund med de nære fællesskabers tæthed. Et samfund hvor fællesskabsstrukturer ikke *koloniseres* (overtages), men *understøttes* af staten. Staten bør kun tilbyde at overtage opgaverne, hvor de naturlige fællesskaber ikke selv vil eller kan løfte opgaven. Dvs. staten skal sikre et reelt valg for den enkelte mellem stat og civilsamfund, således at civilsamfundet bliver en reel mulighed for dem, der ønsker det. Understøttelsen må selvfølgelig ikke bringe det personlige aktive engagement i fare, men skal sikre at muligheden for engagementet er tilstede.

Pengene følger opgaveløsningen

I praksis kunne det f.eks. komme til udtryk i en politik, hvor det bliver økonomisk muligt at passe egne børn i hjemmet eller i pasningsfællesskaber, i stedet for at lade staten gøre det. Eller at ældreomsorg kan ske i familien eller hos andre nære fællesskaber. Ligeledes kunne man forestille sig at de idébaserede organisationer kunne bære forskellige omsorgsopgaver i samfundet, f.eks. indenfor sundhedssektoren.

I de eksisterende traditionelle partier diskuterer man fortsat henholdsvis statens og markedets fortræffeligheder. Det eneste de har været enige om, har været at underminere det civile samfund til fordel for både stat og marked. Men de etablerede politiske partier har i virkeligheden smidt barnet ud med badevandet. Civilsamfundet kan netop udfylde de roller som markedet og staten har så utroligt svært ved at overkomme. I modsætning til staten, er der i civilsamfundet plads til, og brug for, den enkeltes engagement. Engagementet kan i de civile fællesskaber udfolde sig frit, i stedet for at tvinges ind i faste rammer og

Nærhedsprincippet

institutioner.

I forbindelse med denne opprioritering af civilsamfundet, er det relevant at påpege brugen af nærhedsprincippet. Populært sagt betyder princippet: at hvad en mindre enhed i samfundet selv er i stand til at gøre, må ikke overtages af nogen højere samfundsautoritet. Dette må i praksis medføre en decentral magtstruktur, som indebærer en nær afhængighed mellem personer, de nære fællesskaber og det overordnede fællesskab.

Den etiske udfordring

Som indledningsvist anført, så er en af de store udfordringer for de eksisterende politiske partier, de etiske spørgsmål som præger samfundsdebatten. Den eksisterende politiske pragmatisme giver sig udslag i, at de politiske partier ved etiske problemstillinger ofte fritstiller deres folketingsmedlemmer. Når partierne fritstiller deres medlemmer ved de etiske spørgsmål, så er det fordi de simpelthen ikke har et værdigrundlag at foretage en etisk stillingtagen ud fra. Selvom Finansloven o.l. er vigtige for Danmark som samfund, så er de etiske afgørelser i Folketinget altafgørende for selve menneskeheden.

Det Ethiske Råd

Et eller andet sted er det utroligt at de selv samme politiske partier der bekymrer sig om marginale ændringer for f.eks. SU-satsen, ikke kan præsentere befolkningen for en holdning til kloning af mennesker? Selvom man andre steder, f.eks. i Det Ethiske Råd, sikkert har glimrende diskussioner - og gør et godt stykke arbejde - så er det forkert at eksternalisere disse diskussioner fra det danske Folketing. Etikken er ikke en ideologisk uafhængig størrelse som fagfolk alene kan give svaret på. Den hænger sammen med alle politikområder og bør derfor være en del af selve fundamentet i enhver ideologi.

Nytteetikken og kristenetikken

Den etiske stillingtagen man kan opleve i dagens Danmark er præget af at mennesket oftest opfattes som et objekt, mennesket er blevet 'tingsliggjort'. Den bagvedliggende forklaring er den *nytteetiske* tænkning som i udpræget grad har præget samfundet. Det er dog ikke denne halvkyniske nytteberegning der er problemet som sådan, men at den nærmest er ophøjet til samfundets moral. Mennesket betragtes som en genstand på linie med andre ting, en genstand som kan ofres - hvis det tjener til almenvællets behag. Denne legen russisk roulette står i modsætning til kristendemokratiets kristenetiske grundsyn. Udgangspunktet er her det *værdirationelle*, at der findes absolutte værdier som må gå foran nytten. Når kristendemokratiet tager sit udgangspunkt i et kristenetisk princip om, at det enkelte menneske har ubegrænset værd, så får det vidtrækkende implikationer. Dermed tildeles mennesket en række umistelige rettigheder som ikke må krænkes - det uanset hvad nytten end måtte være for

forskningsinteresser, samfundssystemer eller den økonomiske vækst. Det samme gælder kristendemokratiets to andre kristenetske principper: Næstekærlighedstanken og forvalteransvaret. Principperne er et udtryk for absolutte værdier – værdier der ikke kan forhandles. Uanset om det er abort eller efterløn, så er realpolitik selvfølgelig noget andet. Men det er etiske absolutter som udgør fundamentet for en forholder sig til det realpolitiske – og derfor vil en kristendemokratisk ideologi kunne forholde sig til givent etisk spørgsmål uden at melde pas. Kristendemokratiets force i forhold til de eksisterende ideologier er at etikken ikke skubbes ud af politikken, men integreres så enhver stillingtagen foretages på både etisk og ideologisk grundlag – på en og samme tid.

Kristendemokratiet i dansk politik?

Kristendemokratiet som ideologi indeholder naturligvis mere, end hvad denne korte gennemgang har kunnet rumme. Alligevel burde det ud fra denne gennemgang stå klart, at den kristendemokratiske ideologi er et vigtigt bud på 'det faste punkt' som kan løfte os ud af det politiske dødvande:

Kristendemokratiet ønsker bl.a. at bevæge det danske samfund mod:

- Mennesket skal opfattes som en person med engagement og ansvar (Personalisme)
- Personerne skal kunne udfolde sig i et stærkt civilsamfund.
- Etikken skal føres ud fra et overordnet værdigrundlag.

Ideologier er i sagens natur utopiske, og kristendemokratiet er ingen undtagelse. Men ideologier er også et vigtigt spejl som vi mennesker kan holde samfundet oppe imod og enten forfærdes eller glædes. Når ideologi bliver til pragmatisme, så byttes rollerne rundt og ideologien bliver kun et udtryk for den virkelighed vi allerede kender. Derfor er det vigtigt at ideologier igen bringes på banen. Der er behov for visioner som vi kan identificere os med, som stikker et spadestik dybere og udtrykker de forskellige immaterielle værdigrundlag samfundet i dag indeholder. Kristendemokratiet kunne være en af disse ideologier – hvis det skulle være. Skulle det være?

Om Michael Hedelund

Stud.scient.pol., Storkredsformand og Hovedbestyrelsesmedlem i Kristeligt Folkeparti, Styrelsesmedlem i Mellempolkepartiet Samvirke.

Bibliografi

Civitas (2002): *Det gemensamma bästa*, Stockholm: Samhällsgemenskaps Förlags AB.
Hedelund, Michael (2001): *Kristendemokrati – den 4. vej*, i Sheikh & Kunding: *Vakuum*, København: Forlaget Tideme Skifter.
Malnes, Raino og Knut Midgaard (1998): *Politisk tenkning fra antikken til vår tid*, Oslo: Universitetsforlaget.

Religion og Politik i Aquinas optik

Af Bruno Langdahl

Artiklen tager, med udgangspunkt i den offentlige debat om forholdet mellem Islam og det vestlige demokrati, fat på forholdet mellem religion og politik. Foranlediget af Ralf Pittelkows kronikker om emnet, diskuteres dette forhold i oplysningstidens perspektiv ved inddragelse af John Locke og J.J. Rousseau. Herefter inddrages Thomas Aquinas for at introducere et alternativ til de førnævntes perspektiv på religion og politik, et argument for at politik kan føres ud fra religiøse, dvs. kristenetske principper.

Religion og politik: Pittelkow på usikker grund

I takt med debatten om det multi-kulturelle samfund, er der kommet fornyet fokus på problemstillingen om religion og politik. En af de mest markante og interessante debattører er Ralf Pittelkow, der i en serie kronikker udtrykker skepsis overfor islams mulighed for at eksistere i et demokratisk og sekulært Danmark.

Synspunkter i „Islam mangler sin oplysningstid“

Den såkaldte Euro-islam, ideen om at sammentænke vestligt demokrati med muslimsk tænkning, har i særlig grad Ralf Pittelkows opmærksomhed. I kronikken „Islam mangler sin oplysningstid“ (Information, 4. maj 2002) kritiseres således hovedargumentet i Tariq Ramadans *To be a european muslim*: Koranen påbyder at overholde indgåede kontrakter - derfor må muslimer respektere demokrati og menneskerettigheder.

Ralf Pittelkows kritik tager sit udgangspunkt i modstillingen mellem religionens tro på én absolut sandhed og det sekulære demokrati, hvor suveræniteten er hos folket. Det grundlæggende ræsonnement er, at disse positioner ikke på samfundsplan kan sameksistere: Suveræniteten kan ikke både være hos folket og hos en suveræn guddom - der må vælges!

Det anses altså for inkonsistent at være demokrat og hævde én guddom, ligesom det regnes for stridende med oplysningstidens tradition om adskillelse af religion og politik og sekulært indrettede demokratier.

På denne baggrund opfatter Ralf Pittelkow Tariq Ramadans argument som ren pragmatik: Idet der tages parti for folkesuveræniteten uden at fratage Allah den absolutte og endelige suveræniteten, er der ikke foretaget et reelt og principielt demokratisk tilvalg.

*Folkesuveræniteten vs.
Guddommelig
suveræniteten*

Problemstilling og approach

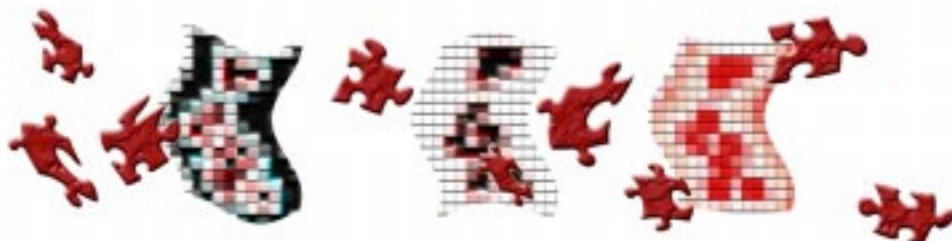
Er Pittelkows skepsis berettiget, er ikke kun euro-islam, men alle forsøg på at sammentænke religion og europæisk demokrati suspekter - principielt vil det også få konsekvenser for det kristendemokratiske projekt.

Der er altså god grund til at undersøge Pittelkows argument nærmere. Særligt er der grund til at stille skarpt på den opfattelse af oplysningstraditionen, Pittelkow udtrykker. Kan det sluttes fra en udvikling i retning af sekulære stater, at oplysningstraditionen foreskriver politiske samfund på principielt areligiøse fundament (grundlag, der udelukkende bygger på tro på folkesuveræniteten)?

Kristendommen

Kristendommen har været dominerende i Europa i mere end et årtusinde - og sideløbende med udviklingen af demokratiet og retsstaten. Derfor er idehistoriens bud fra kristen-etisk samfundsfilosofi på, hvordan religionen kan sameksistere med et inkluderende politisk system, særligt interessant.

For at undersøge det første spørgsmål rundes to af oplysningstidens absolutte hovedtænkere: Jean Jacques Rousseau (1712-1778), der havde stor indflydelse på den franske revolution, og liberalismens fader, John Locke (1632-1704). Det undersøges således, hvilken rolle religionen var tænkt i deres samfundsvisioner. For den anden problemstilling inddrages Thomas Aquinas (1225-1274). Aquinas tænkning har haft afgørende betydning for kristen teologi og filosofi, og på opfattelsen af grundlæggende rettigheder - i oplysningstiden så vel som i dag.

Religionens rolle hos oplysningstænkere

J.J. Rousseau og kontraktteori

I sin kontraktteori søger Rousseau et frihedens system, der sikrer, at alle adlyder sig selv, når de adlyder lovene. Derfor må *almenviljen* være styrende for samfundet (Rousseau, 1972: bog I kap. VI). Når mennesket indtræder i samfundet, træder retfærdigheden i stedet for instinktet, og dets handlinger bliver moralske - pligten træder i stedet for begæret.

Borgernes livsindstilling får således betydning, i det omfang den har betydning for moralen og forpligtelser over for fællesskabet. Kun religionen får borgerne til at værdsætte deres pligter, og dermed bliver den en nødvendig basis for et samfunds opbygning. Derfor må magtudøverens have ret til at fordrive borgere, der ikke anerkender visse dogmer: Eksistensen af en god guddom, dommedag og at samfundets love er hellige (Rousseau, 1972: bog IV kap VIII).

John Locke og den private ejendomsret

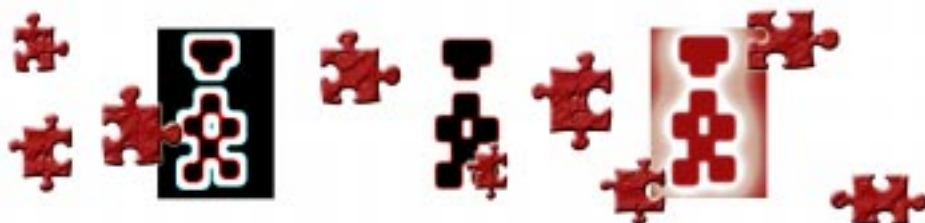
John Locke når frem til et lignende ræsonnement. Selv om hans tænkning er fokuseret på frihedsrettigheder, specielt retten til privat ejendom, når han

alligevel frem til et lidet tolerant standpunkt:

„De, som benægter, at der findes en Gud, skal overhovedet ikke tolereres. Løfter, kontrakter og eder, som er det, der binder samfundet sammen, kan ikke have noget greb på en ateist.“
[egen oversættelse] (Locke, 1963: 93)

Rousseau og Lockes tænkning udelukker bestemt ikke religionen i grundlaget for deres demokratiske visioner - tværtimod udviser de en opsigtsvækkende intolerance over for de areligiøse. Pittelkows begreb, „folkesuverænitet“, er helt parallelt til Rousseaus „almenvilje“. I det lys fremstår det, at folkesuveræniteten ikke er en konkurrent til religionen - tværtimod forudsætter den religionen.

Så vidt man ikke lader begrebet „oplysningstidens arv“ svæve i luften, men vælger at hænge det op på den reelle tænkning, er konklusionen overraskende: Rousseau synes tættere på Ramadans position, end på Pittelkows. Ydermere udviser den muslimske Ramadan, større demokratisk tolerance og inklusion, end oplysningstænkningen Rousseau!

Thomas Aquinas alternativ

Den ovenstående gennemgang tjener til at tilbagevise Pittelkows bærende præmis. Men den giver ikke os, for hvem hel og fuld religionsfrihed er en selvfølge, konstruktive svar på det komplicerede spørgsmål om religion og politik. Her kan Thomas Aquinas' arbejde udgøre et tolerant alternativ til Pittelkows og oplysningstænkernes bud på religionens og politikens forhold.

Aquinas' tænkning kan ses som en videreførelse af Aristoteles' teleologiske verdenssyn (alt må følge sit iboende formål), hvor menneskets formål er et liv i fornuft. Dette syn placeres således i en kristen ramme. Til eksempel er syndefaldets konsekvens, at ufornuften, der kan degradere mennesket til et dyr, trænger ind i verden (Aquinas 1976: 77).

Modsat har mennesket mulighed for at finde det gudgivne formål med eksistensen og at leve under *den naturlige lov*. I tråd med Aristoteles' tradition gælder dette både biologiske naturlove og normative forskrifter og principper. Principper om respekt for livet og familiefællesskabet, at søge visdom og at handle på en måde, så det menneskelige fællesskab kan bestå (ibid.: 105), bør fremhæves, idet de kan ses som udgangspunkt for en af de filosofiske traditioner, der har haft stærkest indflydelse på FN's menneskerettigheder.

Det særligt interessante for problemstillingen er, at Aquinas, skønt han anser den naturlige lov for Guds vilje, ikke forbeholder en bestemt konfessions tilhængere at have indsigt i den. Principperne gælder og er åbne for alle

Aristoteles og 'den naturlige lov'

mennesker. Alle gode samfundslove kan udledes af naturloven. Men lovene skal ikke forbyde al umoral/ufornuft - kun handlinger, der oplagt er i modstrid med fred og social uorden (Ibid 131).

Aquinas konstruerer således en platform for kristen-etisk funderet politik i fællesmængden mellem tre størrelser: Den kristne etik, det alment fornuftige og det for samfundsfællesskabet relevante. Med en mild oversættelse til vores situation og problemstilling, kan følgende regel for forholdet mellem kristendom og politik udledes:

Det legale kristen-etiske politiske argument må 1) være fornuftigt for alle mennesker uanset konfession og 2) respektere privatlivets og nære fællesskabers autonomi, så naturlige rettigheder ikke krænkes herved.

I en sådan udlægning sætter Aquinas skarpe barrierer for såvel elitært teokrati, som love og politiske budskaber, der bygger på argumenter, der forudsætter en bestemt konfession, ligesom han udelukker muligheden for moralistisk „dyneløfter-politik“ - vel og mærke ikke for at begrænse den kristen-etiske naturlov, men for at give den de bedste og rette betingelser.

Aquinas leverer således et bud på sammentænkning af religion og politik, der er konsistent, inkluderende, tolerant og moralsk, men som sikrer mod moralisme og overgreb. Selv om Thomas Aquinas' tekster har næsten 800 år på bagen (500 år mere end oplysningstidens tænkere), er de således udtryk for et af de mest frugtbare og bæredygtige svar på den vanskelige problemstilling om religion og politik.

Om Bruno Langdahl

Stud.scient.pol., Formand for Kristeligt Folkepartis Ungdom., tidl. landssekretær for KFU.

Bibliografi

Aquinas, Thomas (1967): *Thomas Aquinas*, Oslo: Pax. (Oversættelse og intro. ved Tranøy, Knut Erik)

Locke, John (1963): *A Letter Concerning Toleration*, Haag: Martinus Nijhoff.

Pittelkow, Ralf (2002). *Lørdagskronikken: Islam mangler sin oplysningstid*, Dagbladet Information, 4. maj 2002, 1. sek., s. 14.

Rousseau, Jean-Jacques (1972): *Du contract social*, Osford: Clarendon Press.

En u-moderne forfatter

- om Umberto Eco

Af Jan Nilsson

Artiklen præsenterer den italienske bestseller-forfatter, Umberto Eco, med eksempler fra hans romaner og andre værker. Artiklen koncentrerer sig om Umberto Ecos syn på forholdet mellem historie og virkelighed samt muligheden og behovet for idag af fortælle de „store fortællinger“.

Umberto Eco

Nede i Bologna sidder en professor i semiotik og hedder Umberto, Umberto Eco. Det er der måske ikke så mange, der ved. Derimod er der mange, der har set filmen „Rosens Navn“ - det er den med Sean Connery i hovedrollen som detektiv-munken, William, der sammen med novicen Adso, fra Melk, efterforsker nogle mystiske mord på et norditaliensk kloster. „Rosens navn“ er en filmatisering af Umberto Ecos roman af samme navn.

Eco skriver nemlig romaner, udover at han er videnskabsmand og professor i semiotik. Og det er godt. For så har almindelige mennesker en chance for at forstå og leve sig ind Ecos tanker, som er svære at få hold på, hvis man læser hans videnskabelige afhandlinger. Får man heller ikke lige læst hans romaner, ja, så kan man jo se „Rosens navn“ på film og blive meget klogere på fortiden og på nutiden.

Eco kommer vidt omkring, når han skriver: I romanerne er filosofi, samfundsforhold, historie og meget andet flettet ind i fortællingerne på en måde, så man ikke altid opdager det - men man kan være sikker på, at det hele har en mening. Det er faktisk Ecos første pointe: Der er en mening! Der er en mening, som vi kan finde i historien, der har ført os frem til idag, og der er en mening, som udspringer af livets fundamentale (eller banale) forhold, som gør, at vi ikke kan opføre os lige som det passer os over for vores medmennesker.

Ecos anden pointe er, at der skal fortælles om denne mening: Der skal fortælles historier, ellers går Historien i glemmebogen, og et menneske uden Historie er dårligt nok et menneske.

Fortidens rose består ved dens navn

Rosens navn, der er Ecos første roman, foregår i 1300-tallet. I det hele taget er Eco optaget af middelalderen, og han har ligefrem skrevet et essay med titlen

*Middelalderens
genkomst*

„Middelalderens genkomst“. Heri - og flere andre steder i romanens form - plæderer han for, at vores tid ikke er så forskellig fra middelalderen, som vi normalt går og tror, og han mener endvidere, at det vi idag forstår ved Europa blev skabt netop i middelalderen.

Dermed gør Eco op med den tankegang, at moderniteten skulle være noget ganske enestående i tid og rum. At vi i Vesteuropa idag skulle være noget ganske ekstraordinært. Vi har derimod en historie, vil Eco sige, og en af denne histories brændpunkter, som vi ikke kan sættes os ud over uden at miste os selv, er middelalderen.

I *Rosens navn* fletter Eco igen og igen citater fra moderne forfattere ind i teksten, som om de var sagt eller skrevet i 1300-tallet eller før. I bogen *Efterskrift til Rosens navn* fortæller han, at dét er faldet mange læsere for brystet, og de har skrevet til ham og beklaget sig over en sådan formastelig sammenblanding af det moderne med fortiden. Med fryd fortæller Eco videre, at samtlige steder, som de kritiske læsere har påpeget som moderne fremmedlegemer i fortællingen, er citater fra middelalderens tænkere. Man kunne også være „moderne“ i middelalderen! Og man kan idag hente stof fra fortiden, som er relevant for vores tid.

Modernisme

Eco er for så vidt en meget u-moderne tænker. Modernisme indebærer nemlig først og fremmest en tiltro til et positivt fremadskridende historiesyn. Modernismen er en tro på udvikling, en tro på, at vi idag ved mere, end vi gjorde igår, og at vi imorgen ved mere og er istand til mere - er bedre - end vi er idag. Alt nyt er godt nyt, og alt gammelt er y!, synes modernisten er sige.

I sine romaner viser Eco er det slet ikke er tilfældet. Bevidstheden om vores historie og vores glemte traditioner er lige præcis det, som kan skabe nyt og inspirere os idag. Fortiden var ikke bedre end nutiden. Men det modsatte er heller ikke tilfældet. Godt nyt kommer ikke af sig selv (ved teknologiens uundgåelige fremskridt eller andet), men godt nyt kommer kun, hvis nogle mennesker kæmper for det med hjerte og god forstand i respekt for den fortid, som har dannet os på godt og ondt. Sådan er det idag, og sådan har det altid været.

I filmatiseringen af *Rosens navn* sker det, som det sker med film: Det bliver i sidste ende en kærlighedshistorie. Rosens „navn“ kommer i filmens sidste scene til at hentyde til den skønne kvinde, som Adso har forelsket sig i, men som han ikke engang kender navnet på - rosens navn.

Hvor smukt det end kan synes, er det en besynderlig afslutning i forhold til Ecos roman, hvor pointen er lige den modsatte: Allersidste sætning i romanen er et dunkelt citat på latin, der oversat betyder: „Fortiden rose består ved sit navn,

kun navnene beholder vi.“ Med andre ord: Lad være at fortiden er forbi, men vi har dog navnet på fortidens rose, og det er alt nok, for har vi navnet - har vi historien - ja så består fortiden med al dens visdom, inspiration og skræk og advarsel, så vidt som den fortælles på ny og på ny.

De store fortællingers tid

De store fortællinger

Eco fortæller store fortællinger, i omfang men først og fremmest i fortællingernes insisteren på, at der er noget i tilværelsen, der strækker sig udover tid og rum, noget som gør livet og historien til en Stor fortælling.

Det er for så vidt en overraskende påstand. Bare ét år før udgivelsen af *Rosens navn*, i 1979, proklamerede den franske filosof, Jean-François Lyotard, at „de store fortællingers tid er forbi“. En formulering, som siden er brugt i snart sagt alle sammenhænge for at benægte relevansen af alle forestillinger, der gør krav på universel gyldighed, det være sig en politisk ideologi, religion eller fortællingen om et folks fælles kulturarv som fundamentet for identitet og mening. Men Eco tillader sig altså at være uenig.

„Hvis „de store fortællingers tidsalder“ virkelig er forbi, må man benytte sig af lignelser, der viser et eller andet i tekstlig modalitet“, siger Eco i bogen *Kant og næbdyret*. Eco nægter altså at acceptere umuligheden af at fortælle og lytte til de store fortællinger, og hvis ikke de kan fortælles, som man gjorde engang (i ideologiske systemer eller stive religiøse dogmer), så må de fortælles på anden måde, f.eks. i romanens form. For de store fortællinger, de skal fortælles!

Væren er ikke taget på ferie

Forudsætningen for „de store fortællingers“ legitimitet er naturligvis, at der er noget at fortælle om. Med andre ord, at der findes en objektiv virkelighed, som i princippet kan erkendes, og som kan give svar på livets store og små spørgsmål. En sådan mulighed er blevet stærkt problematiseret, men som Eco siger: „Der er forskel på at sige, at vi ikke kan forstå alting (én gang for alle), og at sige, at Væren er taget på ferie.“ og „det, der er, sætter visse grænser for vores talefrihed.“ (*Kant og næbdyret*).

Der findes rent faktisk en virkelighed på trods af begrænsningerne i vores erkendelse af den, og dette faktum gør, at ikke alt er lige godt; ikke alt er lige sandt.

Mit bevis hedder Guilio

At se sammenhængen

Erkendelsen af virkeligheden og historiens sammenhæng kan ikke desto mindre være svær at få øje på. Til tider så svær at den aldrig opdages, men det er altså ikke det samme som at sige, at den ikke findes. I romanerne *Rosens navn* og *Foucaults pendul* er det netop den tilsyneladende mangel på sammenhæng og

mening, der er temaet.

I *Rosens navn* bliver William og Adso igen og igen ført på vildspor i deres bestræbelser på at opklare mordene på klosteret. Til sidst ser det ud som om, at der ikke kan være nogen sammenhæng mellem mordene imellem, indtil at det til sidst afsløres, at alle forbrydelserne er begået efter en nøje fastlagt plan, udtænkt af klostrets blinde munke.

William og Adso kunne ikke erkende alle sammenhænge, ja, faktisk slet ikke nogen, og det er en tilfældighed, at de overhovedet opklarer sagens rette sammenhæng. Men Væren var ikke taget på ferie. Der *var* en plan.

I *Foucaults pendul* fra 1986 er temaet det samme, men rollerne er vendt på hovedet: Bogens hovedpersoner, studenten Casaubon fra Milano og hans venner, udtænker en plan, en model for virkeligheden, som kan forklarer alt i historien. Vennerne lever sig ind i deres egen fantasi og opdager, at den faktisk giver dem en orientering, som gør dem i stand til at agere i den virkelige verden. Men planen er det pure opspind.

Eco ruller det tunge skyts frem i *Foucaults pendul*, og lige ind til slutningen ser det ud som om, at sammenhængen mellem erkendelsen af virkeligheden og virkeligheden selv for altid er forsvundet. Det ligner den i moderne tid udbredte filosofi, at alle sammenhænge kun eksisterer inde i vores egne hoveder, men at de ikke desto mindre er udmærkede i det praktiske liv, vi skal bare ikke tro, at de forklarer noget som selv.

Med denne indstilling truer fortællingen i *Foucaults pendul* til sidst med at undergrave sig selv, og personerne bliver drevet til vanvid af deres egen fantasiverden: Historien er kun en fortælling om en fortælling. Her på afgrundens rand sætter en af hovedpersonerne, Belbo, sagen på spidsen og spørger, om virkeligheden er så tom og så skrøbelig, at den kun kan holde sig oppe i kraft af vores illusionerne om den. Men så tager Casaubon til genmæle: „Det er ikke muligt, fordi Lia har lært mig, at der er noget andet, og det har jeg fået et bevis på, mit bevis hedder Giulio, og i dette øjeblik leger det nede i en dal og trækker en ged i halen.“ Lia er hans kæreste, Giulio hans lille søn.

Det kan godt være, at de store sammenhænge i den store fortælling kan være svære at få øje på, men hverdagens små mirakler ligger dog lige for øjnene af os, og de er i sig selv tilstrækkelige til at modbevise påstanden om den totale meningsløshed. Kærligheden til Giulio, der leger med en ged og trækker den i halen, er fuldt tilstrækkeligt til at holde tilværelsen oppe. Det kan ikke anfægtes af noget andet.

På den måde lader Eco „den lille fortælling“ redde den store fortælling. Livet får sin mening ved det nære og personlige, ved kærligheden mellem mennesker, mellem mand og kone, mellem forældre og børn.

Det, hvorm der skal tales

I Ecos seneste roman, *Baudolino* fra 2000, foregår rammefortællingen i Konstantinopel i 1204. Her sidder Baudolino og fortæller sit livs historie til historieskriveren Nikitas. Baudolino har mistet alt efter flere års fangeskab og flugt. Værst af alt har han mistet sine dagbogsoptegnelser, sit livs krønike, som i øvrigt var skrevet oven på originaludgaven af Otto af Freisingens verdenskrønike (igen ses samspillet mellem den lille fortælling og den store fortælling).

Fortid og nutid

Baudolino har netop reddet Nikitas fra den morderiske hærkning af Konstantinopel, og Nikitas ser pludselig en sammenhæng: „Ved at redde mig, har du skænket mig den smule fremtid, jeg har tilbage, og jeg vil gøre gengæld ved at give dig den fortid tilbage, som du har mistet.“ Nikitas giver Baudolino hans fortid tilbage ved at lytte til hans livshistorie og skrive den ned.

Nu er der det finurlige ved det, at Baudolinos historie i et og alt er Europas historie. Når Baudolino selv skal fortælle det, er det ham, der med sine påfund har været årsag til alle de store begivenheder, som har skabt det Europa, vi kender idag. Der er der sikkert et gran af løgnhistorie i (mildt sagt), men Europas historie er dog et faktum, og i *Baudolino* præsenteres læseren for det drama af begivenheder koncentreret omkring år 1200, som på mange måder ligner vores egen tid omkring overgangen til det 21. århundrede, og uden hvilken Europas kultur den dag idag ville have set helt anderledes ud.

Her fortælles, hvorledes det vesterlandske korstog til Det hellige Land slår fejl, hvorfor korstogsridderne i stedet hærger Konstantinopel med det resultat, at resterne af det Øst-romerske Rige (det nuværende Tyrkiet) mister sin styrke og kan erobres af muslimerne, hvorved Europa får islam som nabo.

Her fortælles, hvorledes Europas første universiteter blev skabt ved at universitetet i Bologna får sit frihedsbrev i 1158, så forskningen og undervisningen ikke skulle være afhængige af hverken pave, kejsermagt eller nogen anden instans i samfundet!!!

Og her fortælles blandt umådelig meget andet om stridighederne mellem stat og kirke, der dog finder en balance, så begge parter sikres sin egen ret.

Eco forærer således os læsere *vores* fortid tilbage, i og med at Nikitas giver Baudolino *sin* fortid tilbage og sikrer ham mod den truende rodløshed.

På en måde forsvinder historien, hvis ikke den fortælles. Historien som faktuelle begivenheder i fortiden kan selvfølgelig ikke annulleres ved at ties bort, men hvis ikke hver ny generation bliver sig sin historie bevidst, så forbliver den uden betydning, så forsvinder den.

Derfor skal der hele tiden fortælles det, som vi måske godt ved i forvejen, men som hele tiden er lige ved at glemmes. Vores kollektive bevidsthed er som en beholder med et lille hul i bunden. Beholderen skal hele tiden fyldes op på ny, ellers ender den med at være tom. Glemsomhed er noget er det mest karakteristiske for os mennesker.

Ludwig
Wittgenstein

Mod slutningen af *Rosens navn* ses et af de foromtalt citater fra nyere tid, der har fundet vej til middelalderromanen. Det er hentes fra den østrigsk-engelske filosof Ludwig Wittgensteins værk *Tractatus Logico-Philosophicus* fra 1921: „Mine

sætninger er oplysende på den måde, at den, som forstår mig, til sidst erkender, at de er meningsløse. når han ved hjælp af dem - som ad en stige - har hævet sig op over dem. Han må så at sige kaste stigen bort, efter at han er steget op ad den. Han må overvinde disse sætninger, så ser han verden på den rigtige måde.“

Adso spørger sin lærermester, hvem der har sagt det, og William svarer: „En mystiker fra dit land. Han skrev det et eller andet sted. Jeg har glemt hvor.“ Adso kom jo fra Melk i det nuværende Østrig.

Umiddelbart er det svært at se, hvorfor denne anakronisme absolut skal presses ind i historien, men ved nærmere eftersyn viser det sig, at Eco begår en genistreg: Wittgenstein var, da han skrev *Tractatus*, af den opfattelse, at sproget kun kan - og bør - bruges til at beskrive de ting, som objektivt kan erfares, det der kan måles og vejes. Fortsættelsen af citatet lyder i *Tractatus*: „Det, hvorom man ikke kan tale, om det må man tie.“ Men denne fortsættelse har Eco *ikke* med, og dermed får han indirekte sagt det, som er hele sagens kerne:

Det, hvorom der ikke kan tales (det der ikke kan rummes i det strengt naturvidenskabelige sprog), lige præcis om det, skal der tales en hel masse! For det er her, at meningen med tilværelsen kan findes, og det er herved at ny historie kan skabes - når den store fortælling fortælles på ny.

Alle Umberto Ecos romaner er oversat til dansk, alle udgivet på forlaget Forum:

- *Rosens navn*
- *Foucaults pendul*
- *Øen af igår*
- *Baudolino*

Om Jan Nilsson

Cand.theol., projektleder ved forskningsprojektet „Kirke og religion i dansk nødhjælp og udviklingsbistand“. Tidl. landsformand for Kristeligt Folkepartis Ungdom.

Bibliografi

- Eco, Umberto (1984): *Rosens navn*, København: Forum.
Eco, Umberto (1988): *Middelalderens genkomst og andre essays*, København: Forum.
Eco, Umberto (1989): *Foucaults pendul*, København: Forum.
Eco, Umberto (1995): *Øen af i går*, København: Forum.
Eco, Umberto (2000): *Kant og næbdyret*, København: Forum.
Eco, Umberto (2002): *Baudolino*, København: Forum.
Lyotard, Jean-François (1982*): *Viden og det postmoderne samfund*, København: Sjakalen.
Wittgenstein, Ludwig (1963): *Tractatus Logico-Philosophicus*, København: Gyldendal (* 1982 og senere)

Hvis du vil vide mere

Her er en række ressourcer for de der måtte være interesseret i at vide mere om den kristendemokratiske ideologi, de kristendemokratiske partier m.v. En opdateret liste findes på www.minpolitik.dk.

Tidsskrifter	Tidningen Kristdemokraten (Svensk) Folkets Framtid (Norsk) Idé Politik (dansk)	www.kristdemokraten.com www.folketsframtid.no www.krf.dk
Kristendemokratiske Tænketaanke	Civitas – kristendemokratisk idéinstitut – <i>kristendemokratisk tænketank (svensk)</i> . Kristdemokratisk debatt – <i>kristendemokratisk tidsskrift (svensk)</i> . Konrad Adenauer-stiftung – <i>Arbejder bl.a. med forskning i kristendemokratisk historie og ideologi (tysk/engelsk)</i> . Thomistic Philosophy – <i>Alt om thomistisk filosofi. Meget kristendemokratisk tænkning har sit i udspring hos Thomas af Aquino (engelsk)</i> . Jacques Maritain Center – <i>Alt om Maritain. Bl.a. kan man læse hans værker på nettet (engelsk)</i> .	www.civitas.net www.kristdemokratiskdebatt.kristdemokrat.se www.kas.de www.aquinasonline.com www.nd.edu/Departments/Maritain
Andre tænketanke	Ethics and Public Policy Center i Washington – <i>Tænketank på etik & politik (engelsk)</i> The Institute on Religion and Public Policy – <i>Økumenisk institut som bl.a. arbejder med forholdet mellem politik, etik og religion (engelsk)</i> . Demos – <i>Banebrydende tænketank (d. 3. vej) som bl.a. har A. Giddens, Bauman & Etzioni tilknyttet (engelsk)</i> . Instituttet for fremtidsforskning – <i>Uafhængig dansk tænke-tank, der servicerer både det offentlige og private erhvervsliv (dansk)</i> . The Family Policy Studies Centre – <i>Tænketank med fokus på familien i samfundet (engelsk)</i> . Jewish Policy Research – <i>Tænketank der forsker i samfund og religion i et jødisk perspektiv (engelsk)</i> . Inter Action Council – <i>Tænke tank om rettigheder og pligter med bl.a. den tidl. tyske præsident Helmut Schmidt som medlem (engelsk)</i> . Citizenship Foundation – <i>Organisation med fokus på medborgerskab & moral (engelsk)</i> .	www.eppc.org www.religionandpolicy.org www.demos.co.uk www.cifs.dk www.fpss.org.uk www.jpr.org.uk www.asiawide.or.jp/iac/contents.htm www.citfou.org.uk

Paraply- organisationer	European People's Party (EPP)	www.eppe.org
	Youth of the European People's Party (YEPP)	www.yepp.org
	European People's Party in the European Parliament	epp-ed.europarl.eu.int
	Organización Demócrata Cristiana de America (ODCA)	www.odca.cl
	Christian Democrats and People's Party International (CDI-IDC):	www.idc-cdi.org

Partier - EU	Belgien:	Christen-Democratisch & Vlaams (CD&V)	www.cdenv.be
		Centre démocrate humaniste. (cdh)	www.cdh.be
	Finland:	Suomen Kristillisdemokraatit (KD)	www.kristillisdemokraatit.fi
	Holland:	Christen Democratisch Appèl (CDA)	www.cda.nl
	Irland:	Fine Gael (FG)	www.finegael.com
	Italien:	Centro Cristiano Democratici (CCD)	www.ccd.it
		Cristiani Democratici Uniti (CDU)	www.axnet.it/cdu
	Katalonien:	Unió Democràtica de Catalunya (UDC)	www.uniondemocratica.org
	Luxembourg:	Chrëstlech Sozial Vollekspartei (CSV)	www.csv.lu
	Sverige:	Kristdemokraterna (KD)	www.kristdemokrat.se
	Tyskland:	Christlich Demokratische Union (CDU)	www.cdu.de
		Christlich Soziale Union (CSU)	www.csu.de

- Resten af Europa:	Albanien:	Christian Democratic Party of Albania (-)	sigmagemal@albaniaonline.net
		Democratic Party of Albania (PDS)	-
	Georgien:	Christian Democrat Union of Georgia (CDUG)	eurogeorgia@hotmail.com
	Hviderusland:	Belarussioan Christian Democrat Party (BCDP)	bdf@charity.belpak.minsk.by
	Kosovo:	A.Christian Dem. Party of Kosovo (PSHDK)	-
	Letland:	Kristīgi Demokrātiska Savienība (KDS)	-
	Litauen:	Lietuvos krikščionių demokratų partija (LKD)	www.lkdp.lt
	Moldavien:	Partidul Popular Crestin Democrat	www.ppcd.dnt.md
	Norge:	Kristelig Folkeparti (KRF)	www.krf.no
	Rumænien:	Partidul Nat. Taranesc Crestin Democrat (PNTCD)	www.pntcd.ro
		Románial Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ)	www.rmksz.ro
	Rusland:	Christian Democrat Union (CDU-CR)	kiselev@all-rusia.org
	San Marino:	Partito Democratico Cristiano Sammarinese (PDCS)	www.pdcs.sm
	Schweiz:	Christlichdemokratische Volkspartei (CVP)	www.cvp.ch
		Evangelische Volkspartei (EVP)	www.evp-pev.ch
	Slovakiet:	Krestenskodemokraticke Hnutie (KDH)	www.kdh.sk
	Slovenien:	Nova Slovenija-Krscanska Ljudska Stranka (NSi)	www.nsi.si
	Tjekkiet:	Krestanka a demokraticka unie (KDU-CSL)	www.kdu.cz
	Ukraine:	Christian People's Union (CPU)	-
	Ungarn:	Magyar Demokrata Fórum (MDF)	www.mdf.hu

- Syd- og Mellemamerika:	Argentina:	Partido Demócrata Cristiano (PDC)	juntanac@microstar.com.ar
	Aruba:	Arubaanse Volkspartij / Democracia Cristiana	-
	Bolivia:	Partido Demócrata Cristiano (PDC)	nabilmiguel@spvs.gov.bo
	Chile:	Partido Demócrata Cristiano (PDC)	-
	Costa Rica:	Partido Unidad Social Cristiana (PUSC)	pusccr@sol.racsacocor
	Cuba (*eksil):	Partido Demócrata Cristiano de Cuba (PDC)	www.pdc-cuba.org
		Movimiento Cristiano "Liberacion" (MCL)	-
	Dom. Rep.	Partido Reformista Social Cristiano (PRSC)	laguer@balaguerpresidente.com
	Ecuador:	Union Demócrata Cristiana (DP)	dp@interactive.net.ec
	El Salvador:	Partido Demócrata Cristiano (PDC)	-
	Guatemala:	Democracia Cristiana Guatemalteca (DCG)	-
	Honduras:	Partido Demócrata Cristiano (PDC)	-
	Nicaragua:	Partido Unidad Social Cristiana (PUSC)	-

Panama:	Partido Democrato Cristiano (PDC)	pdcpanama@cwpanama.net
Paraguay:	Partido Democrato Cristiano (PDC)	www.pdc.org.py
Peru:	Partido Popular Cristiano (PPC)	aflores@congreso.gob.pe
	Union Democrata Cristiano (UDC)	sluti@lullitec.com.pe
Uruguay:	Partido Democrato Cristiano (PDC)	pdcp@chasque.apc.org
Venezuela:	Partido Social Cristiano „COPEI“ (-)	www.copei.org

- Afrika:	DR Congo:	Democrat and Social Christian Party	-
	Sydafrika:	African Christian Democratic Party (ACDP)	www.acdp.org.za

Mellemøsten & Asien:	Filipinerne:	Lakas Union Nacional de Cristianos-Musulmanes Democratas Unidos (LAKAS-NUCD-UMDP)	venecia@pacific.net.ph
	Libanon:	Union Chrétienne Démocrate Libanaise	george@lawjabre.com
